

I skuggan av friheten

- Upplevelser av att bryta upp från en hederskontext

Maria-Theresia Rosén

Magisteruppsats från Utbildningsprogrammet för Samhälls- och kulturanalys

ISRN: LiU-ISV/SKA-A--09/08--SE

Linköpings universitet

Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier - ISV
, 601 74 Norrköping

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum Date 2009-06-07
Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ AB-uppsats ☐ C-uppsats ☒ D-uppsats ☐ Examensarbete ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport	ISRN LIU-ISV/SKA-A--09/08—SE Författare Maria-Theresia Rosén Handledare: Anita Andersson
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se		
Titel I skuggan av friheten - Upplevelser av att bryta upp från en hederskontext In the shadow of freedom – Experiences of breaking up from a context of honour		
Sammanfattning Abstract So called honour based violence is a present problem in Sweden. Although recently there has been a steadily growing political and academic awareness around so called honour based violence, there are still problems in the face to face meeting with the victims. This dissertation contributes to the understanding of these victims. The empirical material is based on five young women's stories about growing up in a context of 'honour' and their experiences from breaking up from this context. My ambition is letting these stories be heard and told as to lead to an increasing understanding of how these women experience themselves and their surrounding society. The purpose of this dissertation is to illustrate how young women interpret their <i>self</i> in the light of a separation from their families. How do they interpret the past, present and future? None of the women interviewed wanted to leave their family and my interpretation is that they all reached a point of no return, a point when they couldn't see any other choice. I have called this a turning point. The turning point has been more or less apparent, but most of the women had a feeling of "I have had enough".		
Nyckelord Keywords: heder, hedersrelaterat våld och förtryck, skyddad identitet, självbilder, grundad teori, narrativ analys, socialkonstruktionism, vändpunkter		

Förord

När jag befann mig i inledningsfasen av denna magisteruppsats funderade jag mycket över hur mina informanternas utsagor skulle påverka mig rent mentalt. Skulle jag tycka att det var smärtsamt att höra på deras berättelser och hur skulle jag hantera detta i så fall? Jag vägde inte in att fem unga kvinnors historier kunde påverka min egen utveckling på ett positivt sätt. Jag har lärt mig otroligt mycket under resans gång, både om andra och om mig själv. Människor går igenom olika saker och på olika sätt, men ibland kan man finna något gemensamt som binder oss samman.

Jag har besökt platser jag inte visste fanns, jag har mött kvinnor som på utsidan strålar av skönhet och glädje, men på insidan gråter över en barndom som aldrig har funnits. Jag har haft hemliga möten, på hemliga platser, med kvinnor som trots all smärta kan se ljuset och ett hopp om en lycklig framtid. Starka kvinnor, som kämpar varje dag för att överleva. Dessa kvinnor är inga offer, de är starka individer som brutit sig ur ett förtryck, i mångt och mycket på egen hand.

Jag vill tacka Er fem vackra kvinnor som har orkat ställa upp och som har vågat lita på mig, en vilt främmande människa. Jag hoppas att jag kan göra era historier rättvisa genom denna uppsats!

Jag vill även tacka min handledare Anita Andersson för ditt stöd och din omedelbara övertygelse om att jag skulle klara av att skriva om detta, i många fall, känsliga ämne. Även ett stort tack till min kontaktperson Lina Engström, från Länsstyrelsen, som har varit ett enormt stöd genom hela processen och har gett mig mycket uppbackning och vackra ord på vägen.

Stort tack även till min man och mina tre älskade barn som har haft ett enormt tålamod med mig under denna tid. Tack för att ni har orkat med mig när jag har varit stressad och inte hunnit eller mäktat med att vara en bra fru och mamma. Tack för att ni alltid tycker att jag är bäst ändå.

Jag har aldrig glömt vem jag var, jag har bara låtit det sova. Kanske hade jag inget val, bara viljan att finnas kvar. Jag vill leva lycklig för att jag är jag. Kunna vara stark och fri, se hur natten går mot dag. Jag är här och mitt liv är bara mitt och den himmel jag trodde fanns ska jag hitta där någonstans.

Jag vill känna att jag lever, all den tid jag har, ska jag leva som jag vill. Jag vill känna att jag lever, veta att jag räcker till.

(Helene Sjöholm, Gabriellas sång).

Innehåll

1. INLEDNING	1
1.2 SYFTE	3
1.3 UPPSATSENS DISPOSITION	3
1.4 HEDERSKONTEXTEN	3
1.5 SAMMANSTÄLLNING AV KUNSKAPSLÄGET	4
2. METOD & TEORI MED UTGÅNGSPUNKT I SOCIALKONSTRUKTIONISM	6
2.1 SOCIALKONSTRUKTIONISM	7
2.2 INTERVJU SOM METOD	8
2.3 URVAL OCH FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	10
2.4 BEARBETNING OCH ANALYS AV DET EMPIRISKA MATERIALET	11
2.4.1 GRUNDAD TEORI	11
2.4.2 NARRATIV ANALYS	13
2.4.3 REFLEKTIONER KRING FORSKNINGSPROCESSEN	14
2.5 PRESENTATION AV INFORMANTER	15
3. TEORETISK REFERENSRAM	17
3.1 INDIVIDEN OCH KOLLEKTIVET	17
3.2 BILDER AV SJÄLVET	19
3.3 LIVSKRISER	20
4. ANALYS	22
4.1 MINNEN FRÅN BARNDOMEN	22
4.2 VÄNDPUNKTEN	27
4.3 ATT SKAPA EN NY ROLL	31
4.4 ETT HOPP OM EN BÄTTRE FRAMTID	36
4.5 SAMMANFATTANDE ANALYS	40
5. AVSLUTANDE KOMMENTARER	42
5.1 DISKUSSION KRING YTTERLIGARE FORSKNING	43

6. SAMMANFATTNING	44
7. REFERENSLISTA	45
7.1 LITTERATUR	45
7.2 KÄLLHÄNVISNING	46
7.3 ELEKTRONISKA KÄLLOR	46
7.4 ARTIKLAR	46
8. BILAGOR	48
8.1 INTERVJUGUIDE	48
8.2 ETISKT PROTOKOLL	50

1. Inledning

Den 10 december 1948 antog och tillkännagav FN:s generalförsamling en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Generalförsamlingen uppmanade samtliga medlemsstater att offentliggöra förklaringen och göra den förstådd bland allmänheten. I förklaringen fastslås bland annat att; alla människor är födda fria, har lika värde och rättigheter samt rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.¹ FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna har följaktligen funnits i över 60 år och de flesta regeringar har skrivit under deklARATIONEN och därmed förbundit sig att bekämpa våld och förtryck. Trots detta prioriteras sällan dessa frågor på regeringsnivå, vilket resulterar i att ett aktivt motarbete ofta uteblir på den politiska dagordningen.² Fokus i magisteruppsatsen kommer att ligga på den form av våld och förtryck som blivit kallat *hedersrelaterat*. Anledningen till att jag vill belysa det så kallade hedersrelaterade våldet och förtrycket handlar inte om att det skulle vara av grövre karaktär än övrigt våld och förtryck. Inte heller att det hedersrelaterade våldets processer totalt skiljer sig från de processer som ligger till grund för övrigt våld i nära relationer. För det mesta är det troligen mer som förenar än som skiljer. Vid bemötandet av dem som är utsatta för våld och förtryck är det emellertid väsentligt att skilja på dessa olika former, för att kunna agera lämpligt i akutsituationer.³

Vid talet om hedersrelaterat våld och förtryck finns alltid en risk för generaliseringar och kategoriseringar av människor tillhörande annan etnicitet än svensk. Det vill säga att samtliga individer med ett specifikt ursprung tillskrivs samma sätt att se på uppfostran, sexualitet och möjligheten att påverka sina liv. Vi människor tolkar verkligheten utifrån våra egna referensramar och det som inte är känt och välbekant tenderar att tolkas som något konstigt, annorlunda och svårt att förstå.⁴ Detta gäller även de grupper som lever med hedersnormer och som själva anser att de lever rätt.⁵ När det handlar om hedersrelaterat våld och förtryck är därför risken stor för etnocentriska tolkningar. Konsekvensen kan bli att den som inte vuxit upp med hedersnormer har svårt att förstå strukturer, värderingar och normer som är sammankopplade med heder. För att kunna klargöra problematiken behöver fenomenet synliggöras utifrån flera olika perspektiv, utan att våldet för den skull accepteras.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett transnationellt problem, som också förekommer i Sverige.⁶ Det är lätt att bortse från att det är vanliga människor i ens närhet som drabbas av det hedersrelaterade våldet och förtrycket, kanske en klasskamrat, ditt barns kompis eller en

¹ www.manskligarattigheter.gov.se

² Shlytter, Astrid & Linell, Hanna. (2008). *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: en studie av ombändertagna flickor*. Stockholm: FOU, s 10

³ Länsstyrelsen Östergötland. *Om våld i heders namn*, s. 7

⁴ Åhlund, Aleksandra. (1997). *Multikultiungdom: kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur, s. 21

⁵ Schlytter, Astrid. (2004). *Rätten att själv få välja*. Lund: Studentlitteratur, s.18

⁶ Shlytter & Linell. (2008), s 10

arbetskollega. I Sverige finns närmare 2000 kända fall av hedersrelaterat våld hos myndigheter och organisationer och av dessa beräknas tio till femton procent vara i behov av skyddat boende. Liksom när det gäller andra brott, tros dock mörkertalet vara stort.⁷

Forskarna Veena Meetoos och Heidi Safia Mirza menar att hedersrelaterat våld och förtryck har setts som en kulturell företeelse, vilket har gjort att staten inte har ansett sig ha befogenhet att gripa in, eftersom det samtidigt finns en strävan efter att främja mångkulturalitet. Osynliggörandet av hedersvåld i Sverige har följaktligen berott på en rädsla för att framstå som ett rasistiskt samhälle. Detta innebär implicit att staten har accepterat ett hederstänkande, vilket gör att kvinnor (och män) som blivit utsatta för hedersvåld har marginaliserats och inte fått samma hjälp som övriga individer utsatta för våld.⁸ Under senare år har denna problematik uppmärksamats, men fortfarande uppstår problem i bemötandet av människor som är offer för denna typ av våld och förtryck.

Även om det hedersrelaterade våldet och förtrycket drabbar både kvinnor, män, flickor och pojkar, är det *unga kvinnor* som står i centrum i denna uppsats. Detta beror delvis på att ämnet är formulerat i samråd med Länsstyrelsen Östergötlands⁹ intressen, men även på att det är viktigt att analysera kvinnor och män var för sig eftersom deras förutsättningar skiljer sig åt. Att kvinnor i praktiken har samma rättigheter som män innebär inte att de har samma möjligheter att utöva sina rättigheter. Det svenska samhället består av en polariserad diskurs om kön. Dels en likhetsdiskurs där integration mellan könen och allas lika rättigheter eftersträvas och dels en olikhetsdiskurs där könssegregation och skilda normer för män och kvinnor förmedlas. Dessa båda diskurser påverkar varandra och är aktiva samtidigt.¹⁰ Kvinnor över hela världen befinner sig oftast i underordnade maktpositioner vad gäller såväl kön som ålder, etnicitet och klass. Anledningen till att jag har valt just kvinnor som har vuxit upp i en hederskontext är att dessa kvinnor har skilda förutsättningar jämfört med andra kvinnor, bland annat när det gäller rättigheten till sin egen kropp och sexualitet. Det går att dra paralleller till att det även finns andra kvinnor som är kroppsligt och sexuellt förtryckta, bland annat via massmedias skeva bild av vad som är kvinnligt. Det som skiljer åt är emellertid att en kvinna, inte tillhörande en hederskontext, oftast inte blir förskjutet, misshandlat eller till och med mördad för att hon vill vara en egen individ med ett eget liv, åtminstone inte med hela släkten som stöd bakom gärningen.

Inom hederskontexten ställs könsspecifika förväntningar och krav på unga kvinnor som vilar på principen att det är kollektivet och inte de själva som bestämmer över sin kropp och sexualitet.¹¹

⁷ Länsstyrelsen Östergötland. *Om våld i heders namn*, s. 7

⁸ Meetoos, Veena & Heidi Safia Mirza. (2007). "There is nothing 'honourable' about honour killings" in *Gender, violence and the limits of multiculturalism*. University of London: Women Studies International Forum, s. 188

⁹ Uppsatsen sker inte på uppdrag av Länsstyrelsen. Länsstyrelsen har förmedlat kontakter och formulerat ett problemområde, utifrån vilket jag har formulerat ett syfte.

¹⁰ Schlytter, Astrid. (2004), s. 22

¹¹ Shlytter & Linell. (2008), s. 25

Detta strider både mot deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna och mot svensk lag. Min avsikt med denna uppsats är emellertid inte att delta i den politiska debatten kring hederskulturens vara eller icke vara, utan istället vill jag lyfta fram de som berörs av våldet och förtrycket.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att belysa hur unga kvinnor tolkar sin självbild i ljuset av en separation från familjen. Hur påverkas kvinnorna av att leva i en hederskontext, bryta med denna och därefter leva med skyddad identitet? Det vill säga hur tolkar kvinnorna det förgångna, det nuvarande och det framtida?

1.3 Uppsatsens disposition

Dispositionen av uppsatsen ser ut som följer: I denna första inledande del följer en förklaring av hedersbegreppet samt en sammanställning av kunskapsläget. Därefter följer en redogörelse av uppsatsens metodologiska angreppssätt samt de teorier jag har använt mig av som tolkningsram. Uppsatsens huvuddel består av en analys av det empiriska materialet och innehar totalt fem kapitel. Uppsatsen sista del utgörs först och främst av ett kapitel som jag har valt att kalla avslutande kommentarer, där jag lyfter fram komplexiteten som framkommit i analysen på ett allmänt samhällsligt plan. Därefter följer ett andra kapitel där jag ger förslag på ytterligare forskning inom detta område. Allra sist gör jag en kortare sammanfattning av uppsatsen.

1.4 Hederskontexten

Heder som ämne är omtvistat, med varierande preciseringar. Jag har emellertid valt att utgå från den allmänna, svenska definitionen som säger att hederskontexter existerar i samhällen eller grupper med starkt patriarkala familjesystem.¹² Anledningen till att jag har valt denna definition är att den sammanfaller med de utsagor som förmedlats i denna uppsats. Utifrån denna definition kan familjetyper liknas vid en pyramid där pappan befinner sig i toppen och döttrarna i botten. Familjepyramiden är en del av en större enhet, som kan kallas släktpyramiden, och i denna typ av förstorade familj har individen skyldigheter även i förhållande till andra släktingar. I den förstorade familjen är individen i första hand en del av kollektivet och i andra hand en enskild individ. Samtliga familjemedlemmar bidrar till att upprätthålla hedern genom sitt beteende, men ansvaret skiljer sig åt. Mannens heder är kopplad till hans förmåga att försörja och kontrollera familjen, medan kvinnans heder är kopplad till hennes sexualitet. Eftersom kvinnan måste vara oskuld när hon gifter sig är det viktigt med ett i särställning av könen. Bryter flickan eller kvinnan mot de regler och normer som finns uppsatta kan hon komma att bestraffas. Besträffningar kan

¹² Länsstyrelserapport 2002:13, Länsstyrelserapport 2002:23, Länsstyrelserapport 2002:4

vara att förskjuta henne, skicka tillbaka henne till hemlandet, misshandla henne eller i extrema fall ta livet av henne.¹³

1.5 Sammanställning av kunskapsläget

Efter mordet på Pela Atroshi (1999) och Fadime Sahindal (2001) har det blivit uppenbart att det i Sverige finns flickor som lever i kontexter där familjens heder är beroende av flickans kyskhet. Fadime och Pela har fått framstå som symboler för en kvinnokamp, som kan beskrivas som en kollektiv strävan efter kvinnors individuella rättigheter.¹⁴ Dessa två kvinnors kamp har föranlett en djupare forskning inom området. I februari 2002 fick storstadslänens länsstyrelser i uppdrag av regeringen att utforska behovet av skyddade boenden för flickor i riskzon för hedersrelaterat våld. Detta resulterade i länsstyrelserapporterna *Rätten till sitt eget liv* (2002: 13) från Stockholms län, *Utsatta flickor i patriarkala familjer* (2002: 23) från Skånes län och *Avgörande livsfråga* (2002: 4) från Västra Götalands län. Därefter har ett flertal handböcker med olika inriktning utformats av Länsstyrelserna, exempelvis riktad mot sjukvårdspersonal, skola och socialtjänst. År 2008 gav Astrid Schlytter och Hanna Linell ut en forskningsrapport (2008: 2) med titeln *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext- en studie om omhändertagna flickor*. Syftet med rapporten var att beskriva situationen för flickor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och den omfattar samtliga ärenden år 2006 vid länsrätterna i Stockholm och Göteborg, där det var aktuellt med ett omhändertagande av flickor mellan åldrarna 13-18 år med stöd av LVU. Tanken var att genom att identifiera vilka kriterier som kännetecknar dessa flickors situation skapas bättre möjligheter och förutsättningar för socialtjänsten att bistå dessa flickor i framtiden.¹⁵ Den tidigare forskningen kring hederskontexten ligger till grund för min förståelse av den problematik kvinnorna har upplevt.

När det gäller forskning baserad på intervjuer med kvinnor som varit utsatta för hedersproblematik, finns Annika Jemteborns avhandling *Å stå på sig – Fallstudie om en flicka*, som handlar om flickan Eleen. Syftet med avhandlingen var att förstå de processer Eleen genomgått samt satt igång i omgivningen via gränsöverskridande handlingar och uttryck.¹⁶ Jemteborns avhandling resulterar i ett antal ”nycklar” för ökad förståelse av processer och villkor inom det hederskontextuella sammanhanget. Eleen använde sig av olika strategier för att utöka sitt handlingsutrymme och för att göra motstånd mot omgivningens förväntningar. Att förhandla var en strategi hos Eleen och kunde hon inte förhandla gjorde hon motstånd mot förväntningarna. Att söka bundsförvanter var en annan form av strategi och hennes processer krävde kontinuerligt stöd och uppbackning från en stödperson i sitt motstånd mot familjen. Genom förhandlingarna

¹³ se. Thörn, Mikael & Marita Lager. (2005). *Socialtjänsten i Lärejdalen arbete med unga flickor och kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld – en handbok*: Göteborg Stad, s.3f, Schlytter. (2004), s. 25

¹⁴ Schlytter. (2004),s. 20

¹⁵ Shlytter & Linell. (2008), s. 2

¹⁶ Jemteborn, Annika. (2005). *Å stå på sig – Fallstudie om en flicka*. Stockholms Universitet: Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan

med familjen kunde Eleen i viss mån skaffa sig den handlingsfrihet hon önskade och kunde därför gå med på vissa av de krav familjen ställde på henne.¹⁷ Jemteborns ”nycklar” kommer jag att återkomma till i min analys.

Maria Hagberg har skrivit boken *Vid tjugo börjar den ruttna* och den bygger på intervjuer med fem unga kvinnor med olika etnisk bakgrund, som alla har bott i Sverige i hela eller nästan hela sina liv och som varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Kvinnorna berättar om barndom, ungdom, uppväxt, hälsa, sexualitet etcetera, samt hur de lyckades bryta sig loss och ta steget till ett självständigt liv. Hagberg menar att flera av hennes informanter beskriver den första barndomstiden som relativt fri, men att reglerna har stramats åt i tonåren. Flera av kvinnorna i hennes bok har haft självska debeteenden och steget att gå hemifrån har försenat deras framtidsplanering flera år. Än idag har flera av kvinnorna problem med självkänsla och självförtroende på grund av det långvariga våldet och förtrycket de har utsatts för. Svårast är de tvivel de känner på grund av stark indoktrinering av skuld och skam som belastats dem under uppväxten. De positiva konsekvenserna är att de unga kvinnorna har klart för sig hur de vill forma sina liv och hur de själva vill bli som föräldrar och flera av dem har gått stärkta ur krisen, men till ett mycket högt pris.¹⁸ Kvinnorna som deltar Hagbergs bok har många likheter med kvinnorna i min uppsats, inte bara att genom att de har växt upp under liknande förhållanden, utan också på vilket sätt de hanterat separationen och hur de förmedlar känslor.

¹⁷ Jemteborn. (2005), s. 154ff

¹⁸ Hagberg, Maria. (2009). *Vid tjugo börjar den ruttna – om hedersvåld och modiga kvinnor*. Stockholm: premiss, s. 116ff

2. Metod & teori med utgångspunkt i socialkonstruktionism

Metod och teori kompletterar varandra, metoden undersöker hur världen kan se ut och teorin visar på hur världen kan förstås.¹⁹ Denna uppsats utgår från unga kvinnors erfarenhetsberättelser och har därför en kvalitativ metod som utgångspunkt. I en kvalitativ studie har forskaren ett intresse och en eftersträvan att förstå människors inre verklighet.²⁰ Alla kvalitativa ansatser utgår emellertid inte från studieobjektens upplevelser och föreställningar, utan vissa fokuserar mer på diskurser eller social interaktion.²¹

Filosoferna Mats Alvesson och Kaj Sköldberg vill inte argumentera för att kvalitativ forskning skulle vara överlägsen den kvantitativa. Det är ontologin och epistemologin som är de viktigaste utgångspunkterna för forskningsresultatet, inte metodiken. Dock hanteras dessa läror ofta bättre av kvalitativ forskning, som enklare synliggör för fler tolkningsmöjligheter och fokuserar mer på forskarens roll för forskningsresultatet.²² Istället för att redovisa olika kvalitativa metoder, kan forskaren fokusera på att diskutera och lämna förslag till principer på högre generell nivå. Utifrån detta kan forskaren dra slutsatser om hur han eller hon skall formulera sin metod i det individuella fallet. Alvesson och Sköldberg menar således att en medvetenhet kring forskningsprojektet är mer väsentligt än ett konkret arbetssätt.²³

Följaktligen är det viktigt att fundera över sin egen ontologiska och epistemologiska utgångspunkt inför forskningen. Vad vill forskaren få ut av sin studie, vill han eller hon erhålla ett vetenskapligt svar eller resultat, eller kanske enbart gestalta ett fenomen? Alvesson och Sköldberg menar att ingenting hindrar forskaren från att välja ett bestämt vetenskapligt eller teoretiskt perspektiv, så länge han eller hon inte påstår att det är det enda rätta.²⁴ I denna uppsats utgår jag från ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, vilket innebär att jag tror att verkligheten är beroende av betraktaren och att identiteter är socialt konstruerade.²⁵ I efterföljande kapitel kommer jag först och främst att redogöra för socialkonstruktionismen, därefter följer en beskrivning av intervju som metod och mitt etiska förhållningssätt. Vidare redogör jag för mitt tillvägagångssätt vid bearbetning och analys av det empiriska materialet (med utgångspunkt i grundad teori och narrativ analys), följt av reflektioner kring forskningsprocessen. Kapitlet avslutas med en kortare presentation av de informanter som deltar i uppsatsen.

¹⁹ Säfström, Carl-Anders & Östman Leif. (1999). *Textanalys*. Lund: Studentlitteratur, s.237f

²⁰ Bryman, Alan. (2002). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber, s. 123

²¹ Alvesson, Mats & Kaj Sköldberg. (2008). *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur, s. 17

²² Alvesson & Sköldberg. (2008), s. 27

²³ Alvesson & Sköldberg. (2008), s. 17ff

²⁴ Ibid., s. 65

²⁵ Hacking, Ian. (2004). *Social konstruktion av vad?*. Stockholm: Thales, s. 49f

2.1 Socialkonstruktionism

Det socialkonstruktionistiska synsättet är numera ett välkänt perspektiv och kan relateras till bland annat den symboliska interaktionismen, med exempelvis filosofen George Herbert Mead och sociologen Erving Goffman som företrädare.²⁶ Det finns ett flertal socialkonstruktionistiska metoder, men det finns fyra utgångspunkter som flätar samman ideologin. För det första förespråkas en kritisk inställning till självklar kunskap. För det andra bör vi vara medvetna om att vårt sätt att se på verkligheten är präglad av historien och kulturen och därmed kontextbunden, men också föränderlig. För det tredje finns ett samband mellan kunskap och social interaktion, det vill säga att kunskap skapas i social interaktion med andra. För det fjärde finns ett samband mellan kunskap och social handling, det vill säga att en handling utifrån en viss världsbild kan ses som naturlig medan den i en annan världsbild kan anses vara otänkbar. Den sociala konstruktionen av kunskap och sanning får därför konkreta sociala konsekvenser.²⁷ Individens uppfattning av verkligheten är inte en korrekt spegelbild, utan handlar om hur han eller hon kategoriserar intryck, vilket i sin tur bottenar i personens kulturella och historiska arv.²⁸ Individens kulturella och historiska arv leder till olika uppfattningar om hur världen är utformad, vilket ibland kan leda till problem när människor med olika bakgrunder interagerar med varandra.²⁹ Som jag nämnde inledningsvis är exempelvis risken stor för etnocentriska tolkningar.

Socialkonstruktionism grundar sig i antagandet att världen uppfattas och upprätthålls genom sociala processer och det är genom dessa processer som kunskap frambringas. Processerna innebär att kategoriseringen av individer samspelar med de individer som kategoriseras. Att tillhöra en grupp, exempelvis gruppen *kvinnor*, innebär att individen oftast agerar enligt omgivningens förväntningar och därmed stärks och avgränsas kategorin *kvinnor* ytterligare.³⁰ Filosofen Ian Hacking exemplifierar detta genom att flyktingkvinnor ofta beter sig som flyktingkvinnor förväntas bete sig, eftersom det ökar chansen att få uppehållstillstånd.³¹ Växelverkan mellan objekt och idé innebär följaktligen att individen agerar enligt färdiga beskrivningar och i de rum som står öppna för honom eller henne.³² Denna exemplifiering verifieras även av de deltagande kvinnorna i denna uppsats. Innan separationen agerade kvinnorna enligt familjens och släktens förväntningar, på grund av rädsla för bestraffningar. Kanske väljer de också att efter uppbrottet bete sig enligt de förväntningar som finns på kvinnor utsatta för hedersproblematik inom svenska institutioner?

²⁶ Månsson, Per. (2004). *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Raben Prisma, s.151ff

²⁷ Burr, Vivien. (2003). *Social constructionism*. London: Routledge, s. 2ff

²⁸ Neumann, I. (2003). *Mening, materialitet och makt: en introduktion till diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur, s. 20

²⁹ Winther Jørgensen, Marianne. & Phillips, Louise. (2003). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, s. 12

³⁰ Hacking, Ian. (2004). *Social konstruktion av vad?*. Stockholm: Thales, s. 49f

³¹ Ibid., s. 25f

³² Ibid., s. 49

Jag ser emellertid att det finns en risk med att betona socialkonstruktionismen i vissa fall. Ett problem med socialkonstruktionismen är att den tenderar att närma sig ett relativistiskt synsätt och ett problem med relativismen i sin tur kan vara att den underminerar våra försök att agera moraliskt. Hur kan vi rättfärdiga våra politiska preferenser om vissa människor i realiteten faktiskt är förtryckta av andra?³³ När det exempelvis gäller hedersvåld/mord innebär kulturrelativismen att vi inte kan säga att det är rätt eller fel, brotten kan försvaras med att de inte är brott mot traditionella normer inom lagbrytarens kultur. Detta exemplifierat utifrån feministisk politik innebär att forskaren kan råka på problem om han eller hon, förslagsvis, vill säga att könsstympling är fel. Problemet uppstår eftersom forskaren säger det utifrån sin kulturella bakgrund och, enligt kulturrelativister, egentligen inte kan uttrycka någon värdering om detta överhuvudtaget.³⁴ Enligt min uppfattning är inte kulturrelativismen hållbar, särskilt inte gällande frågor om mänskliga rättigheter. Trots ovanstående problematik har jag för avsikt att utgå från min socialkonstruktionistiska utgångspunkt och hävda att självbilder är socialt konstruerade.³⁵ Problemen kommer jag att hantera genom att påstå att kvinnorna upplever ett förtryck. Frågan om förtrycket är reellt eller inte är mindre väsentligt, eftersom själva upplevelsen av att vara förtryckt konstituerar förtryckets verklighet för den förtryckta. Att de som utövar detta förtryck säger sig försvara vissa moraliska värden innebär inte att förtrycket blir mindre, bara att vi genom deras argument har lättare att förstå de sociala mekanismerna bakom detta förtryck, vilket i sin tur inte innebär att detta förtryck legitimeras.

2.2 Intervju som metod

Uppsatsen bygger på unga kvinnors utsagor och syftet med att använda sig av intervju som kvalitativ metod är att få ta del av informantens beskrivningar och att tolka dess betydelser.³⁶ När en forskare använder sig av intervjuer i sin forskning är syftet att söka svar på hur individer upplever och tänker kring sin verklighet. Samtidigt som intervjuerna är informanternas individuella upplevelser så är dessa utsagor skapade i ett socialt sammanhang och säger således en del om hur samhället ser ut i stort.³⁷

Jag har intervjuat fem unga kvinnor, som samtliga har varit utsatta för hedersvåld och förtryck, men som i dag lever med skyddad identitet. Min förhoppning är att deras utsagor kan bidra till ökad förståelse för hur unga kvinnor, utsatta för denna form av våld och förtryck, upplever sig själva och sin omgivning. I förlängningen tror jag att detta kan bidra till något gott för samtliga berörda parter. Samtidigt som kvinnornas historier är unika får vi insikt i den kontext där

³³ Burr. (2003), s. 81f

³⁴ se även Schlytter. (2004), s.18

³⁵ Jmf. Burr, Vivien. (2003)

³⁶ Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur, s 35

³⁷ Fägerborg, Eva. (1999). "Intervjuer" i *Etnologiskt fältarbete*. Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. (red.) Lund: Studentlitteratur, s. 62

hedersnormen existerar och därigenom speglas, i viss utsträckning, livsvillkoren för fler unga kvinnor.

Intervjuguiden är utifrån mitt syfte semi - strukturerad och uppbyggd enligt olika teman, vilket jag anser var ett logiskt och naturligt sätt att tala om kvinnornas upplevelser. Det första temat kallade jag för ”*Vem var jag?*” och under detta fick kvinnorna beskriva deras förflutna och hur de såg på sig själva innan separationen från familjen. Under det andra temat ”*Brytningspunkt*” fick kvinnorna berätta när, hur och varför de valde att fly från sina familjer och om deras längtan hem. Genom det tredje temat ”*Vem är jag i dag?*” ville jag få kvinnorna att berätta om hur de mår idag och hur det känns att leva med skyddad identitet. Det fjärde temat ”*Vem kan jag bli?*” berörde kvinnornas framtidsutsikter och hopp. Under det femte temat ”*Bemötande*” fick kvinnorna beskriva hur de blivit bemötta av polis, lärare, socialtjänst och kvinnojourer. Detta sista tema har jag valt att inte analysera kring i någon större omfattning, däremot kommer jag diskutera detta i kapitlet *Förslag på ytterligare forskning*.

Under intervjuerna har inte frågorna alltid ställts i den ordning som intervjuguiden förespråkar, utan dessa har följt berättelsen. Detta beror på att jag ville att informanterna skulle få uttrycka sin berättelse fritt och själva välja vilket tema de ville lägga tyngdpunkten vid, eftersom det är informanternas egna utsagor som först och främst är av intresse.³⁸ Intervjun kan liknas vid ett vanligt samtal, men det är viktigt att inse att en intervju och ett samtal skiljer sig åt, exempelvis är intervjun en tillrättalagd situation, vilket påverkar maktrelationen mellan den som intervjuar och informanten.³⁹ För att minska maktrelationen har jag försökt att ha förståelse för samspelet och dess påverkan på intervjusituationen. I maktrelationen är samspelet viktigt eftersom den som intervjuar har en viktig roll i att få informanten att känna sig trygg och väl till mods.⁴⁰ Jag har försökt åstadkomma detta genom att vara en följsam och aktivt lyssnare, vilket innebär att jag gett uppbackning, stöd och periodvis varit tyst för att låta informanten berätta fritt.⁴¹ Jag valde i samtliga fall, utom ett, att spela in intervjuerna på band, dels för att kunna fokusera på informanternas berättelser, dels för att kunna analysera informanternas egna ord. Anledningen till att en intervju inte bandades var att informanten inte samtyckte, under den intervjun förde jag istället anteckningar som hon därefter fick godkänna. Två av kvinnorna intervjuades vid dubbla tillfällen, med anledning av att jag ansåg att intervjuerna blev för långa och att de behövde andrum. Intervjuerna varade mellan en och en halv timme till tre timmar.

³⁸ Bryman. (2004), s. 301

³⁹ Czarniawska, Barbara. (2004). *Narratives in Social Science Research*. London: Sage Publications, s. 49ff

⁴⁰ Ibid., s. 49

⁴¹ Johansson, Anna. (2005). *Narrativ metod: Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur, s. 255

2.3 Urval och forskningsetiska överväganden

Urvalet av kvinnor har förmedlats via en kontakt på Länsstyrelsen. Genom kontakter med andra organisationer har kontakten kunnat finna fem stycken informanter som velat delta i studien. Min intention var att intervjua fler kvinnor, men det har varit svårt att få tillgång till informanter som har vågat och/eller kunnat delta. Kriterier för informanterna var att de inte skulle befinna sig i en akut situation och att de är myndiga, det vill säga över 18 år. Kvinnorna som deltar i uppsatsen bor i olika delar av landet.

På grund av ämnets känsliga karaktär formulerade jag ett etiskt protokoll inför intervjuerna. Detta innebär att jag innan intervjuerna underrättade informanterna om individskyddskravets fyra huvudpunkter; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag berättade om syftet med studien, vad det innebär att vara delaktig, att deras ord enbart kommer att nyttjas i denna studie, samt att de kommer att avidentifieras. Informanterna fick därefter godkänna sitt deltagande muntligt. Jag har tagit hänsyn till och noga granskat *Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor* och kommer således utgå från mänskliga rättigheter och friheter i min uppsats.⁴²

Det etiska protokollet utgick ifrån att jag skulle vara lyhörd för kvinnornas psykiska mående under intervjuernas gång. Jag upplevde det betydelsefullt att skapa ett förtroende i samtalet, samtidigt som jag ville att de skulle ha medvetenhet om att samtalet inte var privat, utan att deras ord skulle komma att analyseras och användas. Det var viktigt att kvinnorna inte berättade för mycket, de sedan skulle ångra. Om det uppkommit något extra känsligt har de naturligtvis, även efter intervjun, fått avgöra om detta material skulle få publiceras eller inte. Jag har emellertid själv valt att inte publicera material som jag har funnit vara av extra känslig karaktär. Det viktigaste av allt har varit att informanterna själva inte upplevde sig som utnyttjade under intervjusituationen.

Intervjuerna har berört känsliga ämnen, som kan upplevas som traumatiska för kvinnorna. Därför försökte jag förbereda mig på scenariot att intervjusituationerna skulle kunna övergå i någon form av terapisaftal. Min upplevelse är emellertid att samtliga intervjuer har fungerat väldigt bra. Även om kvinnorna, i vissa fall, har varit ledsna är min uppfattning att de har känt en lättnad i att få prata om det som har hänt. Trots att informanternas berättelser har berört mig, upplever jag inte att de påverkat mig i en negativ riktning, utan jag har enbart funnit glädje i att de valt att dela med sig av sina historier.

Efter avslutade intervjuer fortsatte vi att prata en stund, jag frågade om det kändes bra och om det fanns något de ville prata om ytterligare, utan bandspelare. I några av fallen spenderade vi en stund på ett café och i några av fallen träffade vi kvinnans kontaktperson direkt efteråt.

⁴² www.codex.vr.se

Kontaktpersonen eller jag kontaktade kvinnorna senare under dagen för att kontrollera att allt kändes bra.

I initialläget för denna uppsats ställdes jag inför olika etiska dilemman. Det allra största dilemmat är att kvinnorna lever med skyddad identitet. För att avidentifiera kvinnorna kommer varken deras gamla eller nya namn, födelseland, tidigare eller nuvarande bostadsort publiceras och inte heller släktingars namn eller bostadsort. Det faktum att jag återger kvinnornas berättelser gör att det skulle vara möjligt att identifiera personerna, men jag avslöjar samtidigt inte något om var de befinner sig idag. De flesta av intervjuerna spelades som sagt in, men banden förvarades med varsamhet under uppsatsskrivandet och efter studiens avslut har banden destruerats.

2.4 Bearbetning och analys av det empiriska materialet

Vid bearbetningen av det empiriska materialet har jag inspirerats av grundad teori och framförallt av den tillämpning av material som används inom denna metod. Fördelen med grundad teori är att jag har kunnat reducera mitt empiriska material och därmed kunnat fokusera på de väsentliga delarna för undersökningens syfte.

Även om min intention har varit att ha ett öppet sinne inför det empiriska materialet, hade jag en klar bild över att jag ville sortera materialet i *dåtid*, *brytningspunkt*, *nutid* och *framtid*, eftersom jag tror det är viktigt att se hela processen. När detta var färdigt valde jag att koda det kvinnorna sade om respektive livsfas och etiketterade det som jag fann vara av intresse för mitt syfte, det vill säga upplevelsen av att bryta med sin familj och tvingas leva med skyddad identitet. Att jag har varit inspirerad av grundad teori betyder emellertid inte att jag till fullo har följt alla de steg som denna teori förordar, utan främst koncentrerat mig på att använda denna för att strukturera och sortera mitt empiriska material. Istället har jag valt att kombinera grundad teori med narrativ analys för att djupare kunna se och tolka den inneboende meningen i berättelsen. Detta innebär att jag har analyserat berättelsen i delar utan att relatera till helheten i de enskilda berättelserna.⁴³ Anledningen till valet av narrativ analys är att intervjuerna har liknats vid levnadshistorier med olika livsfaser och jag är särskilt intresserad av separationen från familjen som jag ser som en tydlig brytnings- eller vändpunkt i kvinnornas liv. Nedan följer en redogörelse av grundad teori som metod och den narrativa analysens tillvägagångssätt.

2.4.1 Grundad teori

Grundad teori som metod är flitigt använd inom samhälls- och beteendevetenskaperna, men har olika inriktningar beroende på ontologisk och epistemologisk utgångspunkt. Det finns tre varianter av grundad teori. Först och främst *Glaser & Strauss* variant, som står för den positivistiska och ursprungliga grundade teorin, i avseendet att de hävdar att verkligheten finns i data och att forskaren roll är att upptäcka den. När det gäller relationen mellan informanten och

⁴³ Jmf. Johansson. (2005), s. 289f

studieobjektet anser Glaser och Strauss att forskaren har kapacitet att genom strikt metodologisk kontroll hålla en distans mellan sig själv (subjektet) och studieobjektet.⁴⁴ Ur denna ursprungliga grundade teori växte ytterligare en inriktning fram, med *Strauss & Corbin* som förespråkare. Denna version närmar sig ett konstruktionistiskt perspektiv, som hävdar att det finns en verklighet som forskaren kan ta reda på, men att den alltid tolkas. Strauss och Corbin skiljer inte lika starkt mellan objektet och subjektet, utan ser forskaren som aktivt involverad i metoden och menar att kunskap skapas genom en mångfald av perspektiv. Däremot yttrar de inget om samproducerad kunskap, utan de menar att informanterna ger sin tolkning av verkligheten och att forskaren inte medverkar i kunskapsproduktionen. Forskaren kan således studera ett fenomen helt förutsättningslöst.⁴⁵ Jag hävdar, i motsats till Glaser och Strauss och Strauss och Corbin, att grundad teori går att användas till ytterligare forskning än teorigenerering. Dessutom menar jag att forskning vare sig kan eller bör vara förutsättningslös, med tanke på våra kunskaper och våra erfarenheter.

Utifrån min socialkonstruktionistiska utgångspunkt faller mitt val av grundad teori, på sociologen Kathy Charmaz konstruktivistiska variant. Enligt Charmaz är inte grundad teori en strävan efter att återge en exakt bild av det studerade, utan snarare en tolkning av ett föränderligt socialt liv. Hon menar att forskaren är en del av det han eller hon studerar och skapandet av en grundad teori sker i samspel med forskarens förflutna och nuvarande interaktion med människor och perspektiv på verkligheten.⁴⁶ Charmaz menar att kunskap är relativ och beroende på kontext, historia, tid och rum. Varje enskild individ konstruerar sin förståelse av egna erfarenheter och händelser. Det innebär att personer med liknande erfarenheter kan tolka fakta subjektivt på olika sätt. Därför är det också viktigt att inkludera reflexivt tänkande i sin forskning.⁴⁷ Charmaz tar således avstånd från den ontologiska och epistemologiska utgångspunkt, tidigare anhängare av grundad teori förespråkar. Däremot tar hon inte avstånd från grundad teoris analysmetoder, men hon menar att kategorierna växer fram genom tolkningen av data, snarare än att data väntar på att bli upptäckt. En analys är en tolkning av verkligheten och inte en objektiv rapport av verkligheten.⁴⁸ Dessa ovanstående tankar överensstämmer med socialkonstruktionismen, vilket visar att metod och teori i denna uppsats är sammanflätade.

Gemensamt för de olika typerna av grundad teori är att insamling och analys av materialet sker i växelverkan med varandra och dessa skeenden är under studiens gång nära relaterade till

⁴⁴ Glaser, G. Barney & Anselm L. Strauss. (1967). *The discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*, London: Aldine, s. 2

⁴⁵ Corbin, Juliet & Anselm Strauss. (2008). *Basics of Qualitative Research*. Thousand Oaks, s.9ff

⁴⁶ Bryant, Antony & Kathy Charmaz. (2007). *The SAGE handbook of grounded*. London: SAGE, s. 19

⁴⁷ Charmaz, Kathy. (2001). "Qualitative interviewing and grounded theory analysis" in *Handbook of interview research. Context & method*. (1990). Gubrium, Jaber, F. & Holstein, James, A. Forskningsetiska principer, Stockholm: Vetenskapsrådet, s. 678

⁴⁸ Ibid., s. 678

varandra.⁴⁹ Syftet med grundad teori är att få fram empiriska data som gör det möjligt att förstå en social process.⁵⁰ För mig har det varit logiskt att välja grundad teori, eftersom metoden kan erbjuda en inblick i de sociala processer, unga kvinnor som har flytt från sina familjer genomgår.

2.4.2 Narrativ analys

Levnadshistorien är inte enbart en översikt över vad intervjuaren och informanten gemensamt har arbetat fram, utan är även en berättelse om en individ som lever i ett bestämt samhälle, under en viss period. Av allt som individen har varit med om i sitt liv, väljer han eller hon att lyfta fram vissa data. Intervjuaren i sin tur samspelar genom att stödja informanten och ställa följdfrågor, för att slutresultatet ska bli något meningsfullt mellan dem och den tänkta publiken. Det som skapas är således inte endast individens berättelse om sig själv, utan det sker en ömsesidig konstruktion av en berättelse om en samhällelig individ.⁵¹

Att berätta en levnadshistoria är att sätta intervjuens nutid i relation till dåtid och kanske också i relation till olika faser av individens liv. Varje ny livsfas kan därför karaktäriseras med en berättelse. En levnadshistorisk överblick lyfter ofta fram personer som har haft en betydande roll i informantens liv, exempelvis föräldrar. Att tala om dessa skapar berättelser, antingen för att karaktärisera dem eller för att karaktärisera informanternas relation till dem. Eftersom förändringar i livet kan vara avgörande för levnadssättet, så minns individen dem som händelser som är berättningsbara.⁵² I denna uppsats är ett exempel på en förändring, separationen från nära och kära. Kvinnans egna beslut eller yttre krafter som påverkar henne hamnar här i fokus, och görs synliga i narrativ form, exempelvis genom följande mening: ”Jag är den jag är just nu för att...”. Även om det levnadshistoriska perspektivet gynnar tendensen att enbart ta upp händelser som har medverkat till att forma det som är, kan intervjun också ge utrymme att uttrycka sorg eller bitterhet över aldrig förverkligade planer på vad som kunde ha varit.⁵³

De allra flesta informanter har benägenhet att presentera sina liv som en serie separata faser, men några kan hålla ett fortlöpande sammanhang och betona en personlig livsfilosofi eller visdom, exempelvis menade flera av mina informanter att ”man ska aldrig ge upp”. En personlig erfarenhetsberättelse kan användas för att betona en sådan utsaga, och sålunda inte endast vara en skildring av *en* särskild situation, utan också fungera som en metafor för hela livet, som ett exempel på en typ av situation som upprepades gång på gång och hade inflytande på individens liv.⁵⁴

⁴⁹ Guvå, Gunilla & Ingrid Hylander. (2003). *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv*. Stockholm: Liber, s. 79

⁵⁰ Ibid., s. 16

⁵¹ Arvidsson, Alf. (1998). *Livet som berättelse: studier i levnadshistoriska intervjuer*. Lund: Studentlitteratur, s. 86

⁵² Arvidsson. (1998), s. 33

⁵³ Ibid., s. 33

⁵⁴ Ibid., s. 34

Redan vid den första funderingen kring uppsatsens problemområde och vid insamlandet av materialet börjar den narrativa analysen och den fortsätter när berättelsen ska transkriberas. Transkriberingen är en viktig process eftersom det är intervjuaren som översätter och tolkar berättelsen. Forskaren Anna Johansson menar att det finns ett antal val som bör övervägas innan transkriberingen påbörjas, exempelvis vad som ska inkluderas respektive exkluderas.⁵⁵ I transkriptionerna skrev jag inte ut känsliga data, såsom namn, födelseländer, städer etcetera. Jag valde till en början att skriva ned informanternas berättelser ordagrant och utifrån talspråk. Språket korrigerades emellertid senare för att ge texten ett bättre flyt och därigenom underlätta för läsaren.

2.4.3 Reflektioner kring forskningsprocessen

Fokus i min forskningsprocess har legat på att tolka och förstå den underliggande meningen i berättelserna och mitt socialkonstruktionistiska förhållningssätt genomsyrar hela forskningsprocessen. Jag anser det vara omöjligt för en forskare att helt och fullt vara objektiv i sin bedömning och oftast använder sig inte forskaren av ett paradigm som utesluter det ena eller det andra, men kanske lutar forskningen åt antingen det subjektiva eller det objektiva hållet.⁵⁶

Mitt syfte har aldrig varit att generalisera eller påstå att kvinnorna som deltar i denna studie representerar samtliga kvinnor utsatta för liknande problem. Däremot är förhoppningen att uppsatsen ska ge en inblick i hur det kan kännas att bryta med nära och kära, vilket kan bidra till en förståelse för hur andra kvinnor, utsatta för liknande problematik, tolkar sina självbilder. Min tanke har varit att så långt som möjligt försöka återge informanternas utsagor så som de förmedlats, samtidigt är jag medveten om att min analys är en tolkning av deras berättelser utifrån mina egna erfarenheter och kunskaper. Liksom professorn Nils Gilje och filosofen Harald Grimen menar även jag att; det sätt på vilken individen tolkar verkligheten är först och främst beroende av vad hon eller han tittar på, men även av det som tidigare erfarenheter lärt honom eller henne att titta på.⁵⁷

Etnologerna Billy Ehn och Barbro Klein menar att valet av forskningsämne samt forskningsprocessen ofta präglas av forskarens privatliv. Detta behöver emellertid inte vara ett problem, förutsatt att forskaren försöker vara reflexiv.⁵⁸ Begreppet *reflexivitet* betecknar *tänkandet om sitt eget tänkande* och jag har försökt att under uppsatsens gång vara medveten om min egen medvetenhet, att reflektera över min egen roll och placera den i förhållande till informanternas roller. Redan när jag sammanställde min intervjuguide märkte jag att mitt val av frågor byggde på

⁵⁵ Johansson. (2005), s. 282

⁵⁶ Surber, Jere Paul. (1998). *Culture and Critique. An Introduction to the Critical Discourses of Cultural Studies*. Boulder, Col.: Westview Press, s. 21f

⁵⁷ Gilje, Nils & Harald Grimen. (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos, s. 114

⁵⁸ Ehn, Billy & Barbro Klein. (1994). *Från erfarenhet till text*. Stockholm: Carlsson bokförlag, s. 78ff

min förförståelse kring ämnet. Reflexiviteten tydliggör just förhållandet mellan att vi utifrån kunskap om andra bättre kan förstå oss själva, och utifrån kunskap om oss själva bättre kan förstå andra.⁵⁹ Däremot märkte jag att min förförståelse till viss del var ett hinder vid min tolkning av materialet, eftersom jag gärna ville se vissa saker som självklara. Som Alvesson och Sköldberg menar är poängen med reflektion att bryta med strukturen och att försöka ifrågasätta svagheterna i det tänkande man annars är van vid.⁶⁰ Jag har försökt att vara uppmärksam på detta och har gått tillbaka till materialet gång på gång för att fastställa att jag inte missat något väsentligt.

2.5 Presentation av informanter

Kvinnorna som deltar i denna uppsats är födda i skilda världsdelar och har olika slags religiösa tillhörighet, de är i åldrarna tjugo till tjugosex år. Gemensamt för dem alla är att samtliga har varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i sina hem, men anledningen till *varför* de valde att fly skiljer sig åt. Nedan följer en kortfattad presentation av kvinnorna.

Maria har bott i Sverige i sex år. Hon kom hit tillsammans med sin pappa, styvmor, bror och halvsyskon. För ett år sedan lämnade hon sin familj och lever gömd på hemlig ort, utan någon som helst kontakt med sin familj eller andra släktingar. Anledningen till detta är främst pappans tidigare misshandel och hot.

Sara har bott i Sverige i tolv år. Först bodde hon tillsammans med sin pappa, mamma och syskon. För tre år sedan gifte sig Sara med en man från sitt hemland, men på grund av psykisk och fysisk misshandel lever hon numera med skyddad identitet på hemlig ort. Hon har mycket liten kontakt med föräldrar och släkt, eftersom de anklagar henne för att ha lämnat sin man.

Emma har bott i Sverige i sju år. För fem år sedan lämnade hon sin familj och lever nu med skyddad identitet på hemlig ort. Emma flydde på grund av rädsla för att bli mördad. Hon blev gravid med en kille som inte familjen accepterade. Att bli av med sin oskuld innan bröllopsnatten ses som den yttersta synden enligt hennes familjs traditioner. Hon har numera telefonkontakt med sin familj på sina egna villkor.

Sanna har bott i Sverige i arton år. För fyra år sedan lämnade hon sin familj och lever med skyddad identitet på hemlig ort. Sanna flydde på grund av våld och förtryck från sina föräldrar. Idag har Sanna kontakt med sina föräldrar, men på sina egna villkor.

Ida har bott i Sverige i tolv år. För knappt ett år sedan lämnade hon sin familj och lever med skyddad identitet på hemlig ort. Ida flydde på grund av våld och förtryck från modern och

⁵⁹ Ibid., s. 11

⁶⁰ Alvesson & Sköldberg. (2008), s. 488

bröderna. Hennes pappa och mamma är skilda och familjen har inte haft kontakt med pappan på elva år. Med mycket hjälp från polis och socialtjänst kan Ida ha kontakt med familjen och hälsa på under högtider.

3. Teoretisk referensram

Jag har haft för avsikt att fånga kvinnornas självbilder i ljuset av en separation från familjen och till min hjälp har jag använt mig av ett flertal forskare med inriktning mot socialpsykologi. Det finns en uppsjö av litteratur inom detta område, men jag har plockat ut teorier som jag anser har betydelse för analysen och som stämmer överens med min egen socialkonstruktivistiska utgångspunkt. I det första kapitlet redogörs för individens och kollektivets gemensamma betydelse för självförverkligande. I det andra kapitlet skildras förståelsen av jaget (självet), medan det tredje kapitlet är inriktat på hur en livskris kan påverka individen.

3.1 Individen och kollektivet

I denna uppsats utgår jag från att människor konstruerar sig själva med hjälp av de förutsättningar som finns i den kontextuella situationen.⁶¹ Socialpsykologin studerar individens beteende i den sociala processen och syftar till att förstå och förklara samspelet mellan individers tankar, känslor och beteende samt det omgivande samhället.⁶² Enligt Mead förstås en individs beteende enbart i relation till beteendet i det kollektiv, i vilket individen är medlem. Individens individuella handlingar är således förenade med kollektivets handlingar och den sociala handlingen är en fortgående komplex process.⁶³ Detta överensstämmer med professor Richard Jenkins tanke att den unika individuella identiteten och den kollektiva gemensamma kan förstås som snarlika. Han menar att de interagerar med varandra och att den ena inte skulle finnas utan den andra. Enligt Jenkins är människan placerad i hjärtat av den mänskliga världen (eller samhället) och utsikten därifrån är utgångspunkten för hur vi ser på världen. Det är på denna plats individen och kollektivet möts.⁶⁴ Ovanstående har relevans för min uppsats eftersom de unga kvinnor som deltar, presenterar sig själva som en del av ett kollektiv, där deras egna röster inte blivit hörda i särskilt stor utsträckning.

Socialfilosofen Axel Honneth menar att individen måste, för att kunna utveckla en personlig identitet eller positiv relation till sig själv, uppleva ett flerdimensionellt erkännande från andra. En positiv relation till sig själv är följaktligen en förutsättning för självförverkligande.⁶⁵ Även docent Anna-Liisa Närvänen menar att interaktionen mellan individer har stor betydelse för hur individen definierar verkligheten, exempelvis förmedlar familjen värden och sociala normer som påverkar individens tolkning. En individ föds in i ett samhälle eller en grupp med fördefinierade situationer som utvecklats över tid, i form av exempelvis, roller, traditioner, sociala relationer, lagar och generella biografiska scheman.⁶⁶ Varje samhälle eller grupp har en uppsättning

⁶¹ Jmf. Olofsson, Per-Olof & Sjöström, Bengt. (1993). *Existens och sociala relationer – skiss till en existentiell socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur, s. 14

⁶² Johansson, Thomas. (1996). *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur, s. 9

⁶³ Mead, George Herbert. (1995). *Medvetandet, jaget och samhället - från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos, s. 30f

⁶⁴ Jenkins, Richard. (2004). *Social identity*, London Routledge, s. 15

⁶⁵ Honneth; Axel. (2003). *Erkännande – praktisk - filosofiska studier*. Göteborg: Daidalos, s. 7

⁶⁶ Närvänen, Anna-Liisa. (1994). *Temporalitet och social ordning*, Linköping: Tema universitet, s. 190f

gemensamma minnen, vilka är nödvändiga för att gruppen ska kunna förstå och interagera med varandra.⁶⁷ Det sociala minnet kan emellertid förändras över tid och rekonstrueras, tolkas och omtolkas för att legitimera nuet, det vill säga; det sociala minnet kan anpassas efter aktuella omständigheter.⁶⁸

Enligt Närvänen har alla individer ett slags *biografiska scheman* som vi använder oss av när vi skapar vår framtid. Hon menar att redan vid barndomen presenterar föräldrarna olika scheman, exempelvis när det gäller framtida tankar om studier eller kommande yrkesval. Närvänen anser att det inte enbart behöver vara familjen som påverkar barnets framtida handlingar, utan att även klasskompisar, vänner och övriga närstående kan påverka.⁶⁹ I denna uppsats blir de biografiska schemana intressanta för att se hur föräldrarna påverkat kvinnornas självförverkligande mål, men även på vilket sätt omgivningen har introducerat nya möjligheter.

Närvänen menar att individen tolkar situationer utifrån sina egna personliga erfarenheter och den temporala orienteringen är en viktig aspekt i situationsdefinitioner, såväl individuella som sådana som skapas genom interaktion mellan människor. När individen ställs inför en ny situation kräver den alltid en definition och när det allmänna ordförrådet inte räcker till för att förklara, framstår den som problematisk.⁷⁰ Närvänen menar att aktörerna i en situation, till viss del, måste anpassa sig till varandra, vilket kan benämnas som rolltagande. Ett rolltagande är ett viktigt led i socialisationen och för hur den sociala identiteten tolkas, vilket innefattar en temporal orientering mot nuet, det förflutna och framtiden.⁷¹ Sociologen Helen Rose Fuchs Ebaugh menar att forskning kring socialisation och rolltagande mest har fokuserat på hur individen blir socialiserad in i grupper, men att det är lika viktigt att förstå hur det är att bryta med en tidigare roll.⁷² Även processen att avsluta en roll involverar spänning mellan individens förflutna, nuvarande och framtida identitet. Samhället placerar således inte individen i en nuvarande roll, utan också på basis av vem individen brukade vara.⁷³ Den nuvarande statusen måste förstås i förhållande till de tidigare statusarna och det påverkar individens tidigare och senare uppträdande.⁷⁴ Syftet med uppsatsen är att studera hur kvinnorna har tolkat sina identiteter i det förgångna, det nuvarande och det framtida, vilket gör att ovanstående resonemang är högst väsentligt vid analysen av materialet.

⁶⁷ Närvänen. (1994), s. 192

⁶⁸ Ibid., s. 194

⁶⁹ Ibid., s.55

⁷⁰ Ibid., s. 189f

⁷¹ Ibid., s. 190

⁷² Ebaugh, Fuchs, Rose, Helen. (1988). *Becoming an Ex – The process of role exit*, Chicago: Chicago Press, s. 2

⁷³ Ibid., s. 5

⁷⁴ Ibid., s. 17

Sociologerna Per-Olof Olofsson och Bengt Sjöström menar att alla samhällen i stor utsträckning upprätthåller den etablerade ordningen, genom regler och normer som inger trygghet åt samhällsmedlemmarna. Nästan alla samhällsmedlemmar är också intresserade av att bevara denna trygghetsskapande ordning, inte bara för att den inger trygghet, men också av rädsla att framstå som avvikande. Den som avviker från normen blir ofta utesluten från gruppen och kategoriserad som normbrytare.⁷⁵ I denna uppsats har samtliga av kvinnorna valt att lämna sina familjer, vilket även har inneburit att de valt att vända ryggen åt en hederskontext. Kvinnorna är således, i dagsläget, betraktade som avvikande av sin egen släkt och familj, men frågan är om de inte också betraktas som avvikande utifrån det moderna samhällets syn att se på och bemöta kvinnor som fallit offer för misshandel och våld?

3.2 Bilder av självet

Närvänen hänvisar till att strukturella faktorer såsom, kultur, social stratifiering och sociala roller ger förutsättningar för individens handlingar, men de fixerar dem inte, utan genom tolkning och interaktion mellan individer kan de, som sagt, omdefinieras.⁷⁶ En individ kan träda in och ut ur olika sociala världar när omständigheter i livet förändras och ett deltagande i olika världar kan också innebära att krav och förväntningar på individen konkurrerar med varandra. Konkurrerande förväntningar innebär att det finns olika sätt att tolka en situation, beroende på vilken referensgrupp som väljs som utgångspunkt, vilket i sin tur ofta innebär lojalitetsproblem.⁷⁷ Detta överensstämmer med sociologen Elisabeth Lindbergs resonemang att *varats bild* (individens bild av vem man är) och *börats bild* (den egna bilden om hur man bör vara) ofta hamnar i diskrepans med varandra.⁷⁸

Meads grundtanke är att individens *jag* växer fram i samspel med andra individer och uppfattningen om det egna jaget får individen när vi kan se oss själva med andras ögon. När individen blir ett objekt för sig själv skapas möjligheter till självreflektion. Individen förebrår sig själv vid misslyckande och är stolt när den lyckas. Förmågan att se sig själv ur en annans perspektiv kallar Mead för rollövertagande. Mead talar om ett *Jag* (I) och ett *Mig* (Me), där *Jaget* är den spontana och handlande individen som har relationer med andra människor medan *Miget* står för reflekterandet över vad som förmedlas i relationerna. Ur denna dialog mellan *Jag* och *Mig*, växer sedan *Självet* (Self) successivt fram.⁷⁹ Även sociologen och psykiatrikern Thomas Johansson, talar om *självet* och han menar att det skapas i skärningspunkten mellan individ och samhälle. För att förstå synen på självet måste det sättas i relation till en social och kulturell omgivning, alltså till samhället och kulturen. För att få förståelse för självet måste det följaktligen

⁷⁵ Olofsson & Sjöström. (1993), s. 185

⁷⁶ Närvänen. (1994), s. 191

⁷⁷ Ibid., s. 198

⁷⁸ Lindberg, Elisabeth. (1998). *Att välja döden – en socialpsykologisk studie av livs(o)vilja*. Stockholm: Carlssons, s. 115

⁷⁹ Mead, George H. (1934/1974). *Mind, self and society: from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago press, s. 135ff

också finnas en förståelse för hur strukturella sammanhang fungerar. Johansson menar att relationer och skapande av mänskliga band, utgör en grund för den mänskliga interaktionen och gör den existentiella ångesten hanterbar, vilket konstruerar en känsla av verklighet och att det är möjligt att åstadkomma ontologisk trygghet.⁸⁰

Olofsson och Sjöström menar att individens självbild grundas på tolkningar av erfarenheter som kategoriserats för att ge sammanhang och mening, men eftersom individen har en självbild kommer den att styra både erfarenheterna och tolkningarna. Självbilden tenderar således att bli en självuppfyllande profetia, det vill säga att något blir verkligt eftersom individen tror att det är verkligt. Självbilden kan emellertid vara mer eller mindre självuppfyllande och detta beror väsentligen på hur individen hanterar motsägelsefulla upplevelser. Om individen utestänger motsägelsefulla upplevelser får han eller hon en låst självbild, medan individen har en öppen självbild om han eller hon utvecklas genom att förändra självbilden. Vid en låst självbild har individen svårt att förändra och påverka sitt liv, de avsäger sig sin frihet, särskilt negativ är offerföreställningen. Om individen ser sig som offer ser han eller hon sig som styrd av allehanda krafter, som inte går att påverka. Hinder kan vara andra människor, arv, miljö, uppfostran, samhället etcetera.⁸¹ Hur kvinnorna tolkar sina självbilder är ett genomgående tema under hela analysen, varför denna teori är högst väsentlig.

3.3 Livskriser

Olofsson och Sjöström menar att en psykisk kris innebär att det händer något i individens liv, som gör att han eller hon inte längre kan leva på det vanliga sättet. Individen måste genomgå en anpassningsprocess som, på ett eller annat sätt, förändrar individens livssituation. Normalt bygger individen upp en fungerande värld genom att förstå relationen mellan sig själv och sin omvärld. När denna bild skakas om av något som individen inte själv kan kontrollera, ställs individen inför frågan om han eller hon vill leva sitt liv på detta sätt.⁸² Enligt Fuchs Ebaugh kommer de första tvivlen involvera en omtolkning av verkligheten, det vill säga en insikt om att saker inte är vad de framstår att vara.⁸³

Psykiatrikern och forskaren Judith L. Herman har i sin bok *Trauma och tillfrisknande* studerat kvinnor som fallit offer för övergrepp av olika slag. Hon menar att återhämtandet från ett trauma grundar sig på att kvinnans självbestämmande återställs och nya band skapas. Genom de förnyade banden till andra kan de rekonstruera de psykiska grundläggande förmågor som har förlorats. Till dessa hör bland annat; tillit, självständighet, initiativkraft och identitet. Det viktigaste, enligt Herman, är att kvinnan återfår sitt självbestämmande och makten över sitt liv.⁸⁴

⁸⁰ Johansson, Thomas. (2002). *Bilder av självet*. Stockholm: Natur och kultur, s. 104ff

⁸¹ Olofsson & Sjöström.(1993), s. 71

⁸² Ibid., s. 124

⁸³ Fuchs Ebaugh. (1998), s. 41

⁸⁴ Herman. L, Judith.(1992). *Trauma och tillfrisknande*. Göteborg. Göteborgs psykoterapi institut, s. 195

Jag är intresserad av hur kvinnorna efter separationen har lyckats bygga upp dessa grundläggande förmågor, lever de kvar i det förgångna eller har de äntligen fått makten över sitt eget liv?

Herman menar att den positiva jagkänslan hos ett barn beror på vårdnadshavarens välvilliga maktutövande. När föräldern, trots sin maktställning, visar hänsyn för barnets individualitet och värde, bildas hos barnet en positiv självkänsla. Barnet utvecklar en självständighet och lär sig att kontrollera sina egna kroppsfunktioner, skapa egna åsikter samt våga uttrycka dem.⁸⁵ Även Olofsson och Sjöström talar om föräldrarnas roll för skapandet av en identitet och hävdar att när föräldrarna uttrycker sitt missnöje kan barnet ändå fortsätta drömma om att bli älskat och på olika sätt försöka förändra sig för att bli värdig deras kärlek. Genom att anpassa sig till de krav och normer som föräldrarna ställer upp kan barnet undvika att möta föräldrarnas ogillande blick. Genom att undvika den nedvärderande blicken kan barnet fortsätta drömma om att någon gång bli älskad. Att leva på detta sätt innebär egentligen att leva under ständig terror, det vill säga att när föräldrarna uttrycker sitt ogillande blir drömmen om villkorslös kärlek krossad. Däremot kan den återupprättas genom att barnet försöker sköta sig ännu bättre och därmed kan drömmen om kärlek leda till att barnet hämmar sitt självuttryck.⁸⁶

Enligt Herman måste överlevare efter ständiga kränkningar i barndomen, sörja inte bara det som blev förlorat, utan också det som de aldrig har haft. Den barndom som stals ifrån dem kan aldrig ersättas och de måste sörja förlusten av en grundläggande tillit och tro på en god förälder.⁸⁷ Människor som i barndomen blivit misshandlade eller utnyttjade är ofta fortfarande invecklade i komplexa relationer med dem eller den som misshandlat dem.⁸⁸ Herman menar att när det gäller kvinnor som blivit misshandlade av sina män, stannar de ofta kvar i relationen på grund av att de känner stolthet och självaktning när de lyckas upprätthålla relationen. Därför är det inte heller ovanligt att kvinnor återvänder till sina relationer, med en förhoppning om att allt ska bli bra.⁸⁹ Detta gäller inte minst för de barn som stannar kvar hos eller återkommer till sina föräldrar, trots fysisk och psykisk misshandel.

⁸⁵ Herman.(1992), s. 82

⁸⁶ Olofsson & Sjöström.(1993), s. 167f

⁸⁷ Herman. (1992), s. 283

⁸⁸ Ibid., s. 249

⁸⁹ Ibid., s. 125

4. Analys

Analysen består av fem kapitel. I det första kapitlet *Minnen från barndomen* vill jag skildra kvinnornas upplevelser av att växa upp i en hederskontext. Detta kapitel ska förstås som en bakgrund till de val kvinnorna gör och som en introduktion till kommande kapitel. Det andra kapitlet heter *Vändpunkten* och det handlar om vad som fick kvinnorna att ta det avgörande steget att rymma hemifrån, med avsikt att aldrig komma tillbaka. Det tredje kapitlet heter *Att skapa en ny roll* och handlar om att försöka bygga upp en egen och ny identitet. Det fjärde kapitlet *Ett hopp om en bättre framtid* handlar om framtiden och vilka förväntningar som finns på det som komma skall. Som avslutning på analysdelen har jag valt att sammanfatta de olika analyskapitlen på ett mer teoretiskt plan.

4.1 Minnen från barndomen

– *Vad trög du är! En hund skulle fatta bättre än du. Ber man hunden komma så gör han det på genast. Många sådana ord fick jag höra redan i barndomen. Resultatet blev att jag kände mig värdelös och misslyckad. Jag trodde aldrig att jag hade förmågan att klara av någonting. Längre fram lärde jag mig att ett misslyckande inte alltid behörde vara något negativt. Det kunde vara ett utvecklingssteg som gjorde en starkare och modigare (Melissa Delir).*

De unga kvinnor som deltar i denna uppsats har samtliga vuxit upp i en hederskontext, vilket de har upplevt som en stor svårighet. De har haft en mycket begränsad barn- och ungdomstid, där kontakter med jämnåriga har varit närmast obefintlig utanför skoltid. De har samtliga blivit psykiskt och fysiskt misshandlade av antingen sina föräldrar och/eller av en man. Flera av dem har levt dubbla liv, ett som den ”goda dottern” och ett som det upplevt som sitt ”sanna jag”. Några av dem kom till Sverige som små barn och några av dem som tonåringar. Flera av dem berättar att i samband med flytten till Sverige ökade kontrollen och begränsningarna från familjen. Detta skulle kunna bero på flera anledningar, dels på grund av att det finns ett behov av att bevara den egna gruppens identitet och dels på grund av att föräldrarna upplevt att de har förlorat kontrollen över sina barn. När tidigare normer och regler inte längre tas för givna kan föräldrarna ge restriktioner som i hemlandet inte behövdes.⁹⁰ Kvinnorna har haft olika strategier för att klara av att handskas med hedersförtrycket och den starka kontrollen. *Maria, Ida* och *Emma* valde att leva ett dubbelliv, de fogade sig i kraven så länge familjen kunde kontrollera dem, men i övrigt gjorde de som de själva ansåg vara rätt. Alla tre umgicks med vänner och hade pojkvänner i smyg. *Sara* och *Sanna* däremot anpassade sig, i stort sett, helt och hållet till hedersnormerna för att undvika uppslitande konflikter hemma.⁹¹

⁹⁰ Länsstyrelsen Östergötland. *Om våld i heders namn*. s. 11

⁹¹ (Jmf. Flickors strategier) Skolverket. (2006). *Hedervärt - att arbeta med ungdomar om heder*. Stockholm, s. 13

Maria växte upp i ett annat land tillsammans med sin farmor och lillebror. Marias pappa hade bott i Sverige i flera år och Maria var i tonåren när han till slut bestämde sig för att även hämta hit resten av familjen. Marias skildring av uppväxten i hemlandet är drömsk, hon berättar att hon blev behandlad som en prinsessa, kunde göra vad hon ville och att hon hade många kompisar som hon umgicks med efter skoltid. Detta förändrades drastiskt när familjen flyttade till Sverige, då hon i stället behandlades som en slav, var tvungen att ta stort ansvar över hemmet och inte fick vistas utomhus eller umgås med vänner efter skoltid:

Jag fick ha kompisar, men jag fick inte gå ut med dem. (...) När jag bodde i hemlandet hade jag frihet, jag fick göra vad jag ville. (...) Det är klart att man måste komma hem i tid, att inte prata med killar och jag tänkte att det där var skitsamma, jag ville bara ha det bra. (...) Jag har alltid velat bli läkare och min pappa sa: – Läkare, vadå läkare? Du kommer inte ens bli städerska!

Min tolkning är att innan flytten till Sverige hade Maria en positiv bild av sig själv, men i samband med flytten förändrades hennes livssituation och hon började omvärdera sin syn på verkligheten.⁹² Den ändrade uppfattningen skedde delvis på grund av alla begränsningar, men framförallt på grund av brist på erkännande från pappan. Liksom Honneth menar, måste individen, för att kunna utveckla en personlig identitet eller positiv relation till sig själv, uppleva ett flerdimensionellt erkännande från andra.⁹³ Min uppfattning är att Maria inte bara saknade brist på erkännande från pappan, utan pappan uttryckte även explicit att Maria inte hade någon framtid som läkare eller ens som städerska. Närvännen menar att föräldrar har stor påverkan på barnens tankar om framtida studier eller yrkesval.⁹⁴ Närvänens resonemang kopplat till Marias berättelse bidrog, enligt min uppfattning, till att även Maria fick en negativ tilltro till sig själv som individ och sina förmågor. Genom pappans nedvärderande attityd formades, hos Maria, en tro om att inte vara något värd, en slags självuppfyllande profetia.⁹⁵ Maria berättar dessutom att pappan inte bara hånade henne, utan han använde även fysiskt våld för att fostra och bestraffa henne. Trots detta, träffade Maria vänner i smyg och hade även en pojkvän under en period, vilket visar att det ändå fanns någon form av integritet hos henne.

Emma och hennes familj flyttade till Sverige när hon var i tonåren. Anledningen till flytten var att mamman ville komma närmre släktingar som redan bodde här. Även för Emma ökade kontrollen och begränsningarna efter ankomsten till Sverige:

Det har varit ganska jobbigt och det blev ju svårare också när jag kom hit. (...) Alltså det fanns ju regler i hemlandet också, men där var det annorlunda, man gick i skolan med sina kusiner och grannar. Man behövde inte ha det här kontrollbehovet så som det blev när vi flyttade hit. Här var man ju tvungen att komma hem direkt efter skolan och inte ens bli fem minuter försenad och skulle man gå till affären fick man inte gå

⁹² Jmf. Fuchs Ebaugh. (1998), s. 41

⁹³ Honneth.(2003), s. 7

⁹⁴ Närvännen.(1994), s. 55

⁹⁵ Jmf. Olofsson & Sjöström. (1993), s. 71

ensam. (...) Det fanns så mycket man ville göra när man kommit till ett nytt land, man ville komma ut och se mera av det, men det fick man ju inte. Eller jag fick inte det, jag var bara i skolan och sen var jag hemma. Man blir ju instängd, ja det blir som att vara i fängelse, där vakter går runt omkring dig och kollar om du har kontakt med några utanför. Vi umgicks lite med några tjejer som bodde grannar med oss, men mina föräldrar hade ju lite koll på vad det var för tjejer och sådär. Vi fick inte umgås med vilka tjejer som helst. Vi fick inte umgås med tjejer som bott här länge till exempel, som hade mer frihet än oss, för de var dåliga flickor.

Trots att Emma även i hemlandet hade begränsningar, upplevde hon att hennes situation blev mycket svårare efter flytten till Sverige. Hon fick ta ett stort ansvar över hemmet och var hårt kontrollerad av sina föräldrar. Min tolkning av Emmas utsaga är att hon kände en frustration över den nya situationen, eftersom hon väldigt gärna ville upptäcka det nya landet och dess kultur. Det är möjligt att det var just frustrationen, och kanske nyfikenheten, som gjorde att hon valde att leva ett dubbelliv. Att Emma valde att leva ett dubbelliv, skulle även kunna förklaras med att hon, i samband med flytten, fick en mer öppen självbild. Det vill säga att flytten bidrog till en utveckling hos Emma och hon insåg att det fanns andra sätt att leva sitt liv på.⁹⁶ Liksom Marias pappa, tyckte inte heller Emmas föräldrar att skolan eller en yrkeskarriär var viktig, utan Emmas framtid var utstakad utefter den traditionella seden, det vill säga; hon skulle gifta sig med en bra man, från sitt eget land, de skulle skaffa barn och hon skulle vara hemmafru.

Emma berättar att när hon var hemma hos föräldrarna var hon den ”duktiga” flickan, den som föräldrarna önskade, men i smyg gjorde hon saker som inte accepterades, såsom att röka eller umgås med kompisar och killar. Emma tyckte att det var en stor tyngd att behöva ljuga för föräldrarna om hur hon tänkte, kände och gjorde, men samtidigt var det en nödvändighet för att inte bli förskjutet, misshandlat eller kanske mördad. Lindberg menar att *varats bild* (individens bild av vem man är) och *börats bild* (den egna bilden om hur man bör vara) ofta hamnar i diskrepans med varandra.⁹⁷ Min tolkning är att Emmas längtan efter att få vara den hon egentligen är, var större än längtan efter att vara som hon borde, även om det innebar lögn, smussel och misshandel de gånger hon blev påkommen. Emma berättar att hon upplevde att det inte fanns något annat val än att stanna kvar hos familjen och utifrån Närvärens situationsdefinition, borde detta innebära att Emma helt enkelt såg sig tvungen att acceptera familjens sätt att leva som en del av sitt biografiska schema.⁹⁸

Sara och hennes familj flyttade till Sverige på grund av krig i hemlandet. Hon var då i tonåren och det gick bra för Sara i skolan och hon skaffade sig genast många vänner, men liksom de andra unga kvinnorna fick hon inte umgås med dem på fritiden och hon hade mycket ansvar hemma:

⁹⁶ Olofsson & Sjöström.(1993), s. 71

⁹⁷ Lindberg.(1998), s. 115

⁹⁸ Närvänen.(1994), s. 190f

Jag hade kompisar, men att gå ut och sådär fick jag inte. (...)Var tvungen att komma hem efter skolan. (...) Jag hade ansvar från att jag var åtta år. (...) Jag städade, tvättade, lagade mat och allt det vanliga. (...)Mina syskon var små, så allt ansvar var nästan på mig. Ja så man var tvungen att sköta sig. (...) Det är jobbigt, jag känner inte att jag har fått vara ett barn någon gång. Hela tiden har jag fått vara med de vuxna när de har pratat och haft problem.

Genom ovanstående citat kan utläsas att Saras uppväxttid har präglats av att vara den ”goda dottern”. Hon har haft ett enormt ansvar över hem och syskon, alltid har hon varit tvungen att ”sköta sig”. Saras berättelse i sin helhet skildrar en individ som aldrig motsatte sig föräldrarnas regler, vilket jag tolkar som en form av acceptans hos Sara, men också som en strävan efter att vara duktig och bli omtyckt av föräldrarna. Eftersom Sara aldrig bröt mot normerna och alltid gjorde det som förväntades av henne, levde hon upp till rollen som den ”goda dottern”. Sara berättar att hon alltid har varit ”pappas flicka”, ända tills den dag hon gifte sig. Liksom Arvidsson menar, kan det levnadshistoriska perspektivet gynna en tendens att enbart ta upp händelser som har medverkat till att forma det som är, men intervjun kan också ge utrymme att uttrycka sorg eller bitterhet över vad som kunde ha varit.⁹⁹ Arvidssons resonemang kopplat till denna berättelse visar att Sara bär på en sorg över att aldrig ha fått vara barn, att inte fått uppleva hur det känns att vara en bekymmerslös liten flicka. Saras berättelse om sin barndom visar att hon inte bara har tagit rollen som hennes föräldrar förväntat sig av henne, utan hon har också lärt sig hur hon bör handla i vissa situationer och hur hon ska förhålla sig till vissa företeelser. Därmed införlivas de normer och regler som gäller för det sociala livet som hon är en del av, och Sara ifrågasatte inte detta sätt att leva på när hon bodde hemma, utan tog det för givet. Däremot kan Sara, med perspektiv på situationen i hemmet, reflektera över att hon som barn aldrig fick chansen att utvecklas till en egen person, vilket i sin tur kan leda till stora konsekvenser när hon helt plötsligt ska stå på egna ben och klara sig själv.

Sanna och hennes familj flydde till Sverige på grund av krig i hemlandet. De har bott i Sverige sedan hon var mycket liten och därför blir det svårt att veta om familjesituationen förändrades i samband med ankomsten till Sverige. Sanna berättar emellertid att *beder* alltid har varit viktigt för föräldrarna, särskilt för pappan och det har varit svårt för dem att anpassa sig till den så kallade ”svenska” kontexten. Sanna upplevde, liksom föregående kvinnor, att hennes vardag bestod av att ta mycket ansvar för hem och syskon och inte heller hennes föräldrar ansåg att skolan var viktig. Sanna upplevde sig som mycket begränsad och kontrollerad, men hon fogade sig efter föräldrarnas regler och krav:

Jag hade ingen fritid, utan var tvungen att gå hem direkt efter skolan. Jag fick endast vistas utanför huset där vi bodde. Där fanns det en basketplan och en lekpark. Jag umgicks mest med grannbarnen. Mina föräldrar tyckte inte att vissa kompisar var bra, så jag fick inte umgås med vem jag ville. Jag var mycket begränsad.

⁹⁹ Arvidsson.(1998), s. 33

Sanna har så länge hon kan minnas varit utsatt för fysiskt och psykiskt våld av sina föräldrar och hon har svårt att värdera sin relation till föräldrarna som kärleksfull, eftersom den är så pass präglad av våld. Jag uppfattar att Sanna, liksom Sara, ser sin barndom som förlorad, att hon fötts för att vara andra till lags och därför aldrig har haft tillfälle att utforska vad hon själv allra helst skulle vilja göra. Hon har, enligt min tolkning, inte varit med i skapandet av sitt eget jag, sin identitet. Enligt Herman måste överlevare efter ständiga kränkningar i barndomen, sörja inte bara det som blev förlorat, utan också det som de aldrig har haft. Den barndom som stals ifrån dem kan aldrig ersättas och de måste sörja förlusten av en grundläggande tillit och tro på en god förälder.¹⁰⁰ Sanna berättar att hon verkligen försöker att förstå sina föräldrars agerande, men att deras brist på omsorg under uppväxten, gör att hon aldrig kan känna några familjeband, även om hon mentalt vet att de är hennes föräldrar. Sannas berättelse om sin uppväxttid speglar ett jag som aldrig har fått ge utlopp för sina egna önskemål och behov, ett jag som alltid varit tvunget att agera efter andras krav och regler, ett jag som kanske aldrig ens har existerat.

Ida och hennes familj kom till Sverige när hon var relativt liten. Anledningen var att pappan och mamman försökte börja om och skapa ett nytt liv för familjen. I hemlandet hade pappans misshandel av mamman kännetecknat deras tillvaro, men flytten till Sverige löste inte problemen, utan föräldrarna skiljde sig och kontakten med pappan bröts. Efter skilsmässan blev Idas mamma oerhört kontrollerande och Ida upplevde stora begränsningar i sin vardag. Hon fick, liksom de andra kvinnorna, inte vistas utomhus eller umgås med vänner efter skoltid. Däremot ansåg hennes mamma, till skillnad från de andra föräldrarna, att skolan var viktig:

Mamma värdesätter utbildning. Men hon hade ju koll på schemat. Säg att om jag slutade tre så skulle jag vara hemma senast halv fyra. Var jag inte hemma då, så började hon misstänka att jag gjorde någonting dumt.

Ida berättar om en mamma som förändrades efter skilsmässan och som utövade samma form av misshandel på sin dotter, som hon själv blivit utsatt för av sin förra man. Ida menar att heder inom hennes tradition kan översättas med rykte. Om en familj har dåligt rykte, kommer ingen att vilja fria till deras döttrar eller söner och om någon är skild så påverkas ryktet till det negativa. En tolkning av mammans ökade kontroll kan vara att hon på något sätt måste kompensera för sin egen skilsmässa. En utväg, kan då ha varit att uppfostra en ordentlig dotter, för att i förlängningen återupprätta familjens heder. Ida valde, liksom Emma och Maria att leva ett dubbelliv, bland annat var hon i hemlighet tillsammans med en kille under en period. Den enda tid de kunde träffas på var under skoltid, vilket föranledde en viss skolkning från Idas sida. Ida berättar att mammans kontroll var psykiskt påfrestande. Hon var alltid tvungen att vara på sin vakt och vara noga med att agera rätt. Bara en så enkel sak som att glömma att hänga upp jackan på sin rätta plats kunde orsaka ett utbrott hos mamman. Utifrån Idas berättelse blir min tolkning att Ida upplevt sig hämmad i skapandet av en egen individ, men att det samtidigt har funnits ett

¹⁰⁰ Herman.(1992), s. 283

jag som ville trotsa mammans regler, vilket bland annat visade sig i form av skolkning och en hemlig pojkvän.

Som jag nämnde i teorikapitlet menar Mead att en individs beteende enbart kan förstås i relation till beteendet i det kollektiv, i vilket individen är medlem.¹⁰¹ Även om individen växer upp under svåra förhållanden är det därför inte förvånande att denna stannar kvar hos familjen, dels på grund av kärlek och rädsla för det nya och dels på grund av att det är enklare att följa kollektivets normer och uttrycka en för kollektivet acceptabel åsikt. Johansson menar att om inte kollektivets normer följs riskerar individen att bli betraktad som avvikande, och ett avvikande beteende leder ofta till sanktioner i form av sociala bestraffningar.¹⁰² I dessa ovanstående fall var inte bestraffningarna enbart sociala, utan utgjordes även av fysiskt våld. Samtliga kvinnor ville egentligen stanna kvar hos sina nära och kära och jag tolkar det som att kvinnorna upplevde att det inte fanns något annat val än att leva upp till familjens regler och normer, men på grund av olika omständigheter nådde kvinnorna en vändpunkt, då de insåg att en separation från familjen var nödvändig.

4.2 Vändpunkten

Jag kommer så väl ihåg när jag var ganska liten och efter att ha fått stryk brukade ligga på sängen med täcket över ansiktet för att dölja mina tårar. Jag minns hur jag då önskade att jag snart skulle få reda på att mamma och pappa inte var mina riktiga föräldrar. Då skulle jag ha en anledning att springa ut ur huset och fortsätta långt, långt bort. Oftast kändes det som att det vore bättre att vara föräldralös än att inte få känna den kärlek som skulle binda oss samman (Melissa Delir).

Herman menar att ett upprepat trauma förekommer då offret är fånge, utan någon flyktmöjlighet och är under gärningsmannens kontroll. Sådana former av fångenskap förekommer exempelvis i fängelser, koncentrationsläger eller på bordeller, men även i familjer. När det gäller politisk fångenskap erkänns den i allmänhet, medan kvinnors och barns fångenskap i hemmen förbises. Det är inte ofta någon tänker på att ett hem kan upplevas som ett fängelse för kvinnor och barn och även om det oftast inte finns några fysiska barriärer att fly från är de osynliga barriärerna oerhört kraftiga.¹⁰³ Som nämndes under teorikapitlet har individen svårt att förändra och påverka sitt liv vid en låst självbild och kan avsäga sig sin frihet och se sig som offer för yttre omständigheter. När individen ser sig som ett offer ser han eller hon sig som styrd av allehanda krafter, som inte går att påverka.¹⁰⁴ Jag tolkar det som att kvinnorna innan separationen från familjen hade en relativt låst självbild, men med tiden utvecklades självbilden och de tog det avgörande beslutet att rymma. Separationen symboliserar på så sätt en vändpunkt i kvinnornas liv, deras beslut hamnar i fokus och görs synliga i narrativ form genom en känsla av ”att ha fått

¹⁰¹ Mead. (1995), s. 30f

¹⁰² Johansson. (2002), s. 48f

¹⁰³ Herman. (1992), s.113

¹⁰⁴ Olofsson & Sjöström. (1993), s. 71

nog” eller ” att inte våga riskera livet”.¹⁰⁵ Vändpunkten har i de olika fallen varit mer eller mindre tydlig.

Sanna berättar att föresatsen att lämna familjen hade funnits en längre tid, men att hon en dag med sin skolkurators hjälp tog det definitiva beslutet att rymma:

Jag visste att om jag valde att stanna kvar skulle jag tvingas leva i en framtid som någon annan skapat. Jag klarade inte av att vara nära mina föräldrar längre. Mitt skolarbete påverkades och jag kunde inte plugga. Pappa menade att skolarbetet var en bortförklaring för att slippa hjälpa till hemma. Mamma och pappa bråkade mycket om mig och han sa till henne att hon fött en psykiskt sjuk dotter. Mamma sa att det skulle vara mitt fel om de skiljde sig. Han började slänga saker på mig och jag fick inte längre använda datorn eller se på TV. Jag kunde till slut inte leva med dem längre. De tyckte att jag skulle skärpa mig, men hur skulle jag kunna göra det när jag inte visste vad jag gjorde för fel?

Sannas liv har präglats av ständiga försök att leva upp till föräldrarnas krav och regler, i hopp om att till slut vinna deras erkännande och kärlek. Sanna upplever att hennes uppoffringar aldrig har varit tillräckliga för föräldrarna, att de alltid har klandrat henne för den hon har varit och för det hon har gjort. Liksom Olofsson och Sjöström menar, brukar ett barn vid föräldrars missnöje fortsätta drömma om att bli älskat och därigenom försöka förändra sig för att bli värdig deras kärlek. Min tolkning är att Sanna varken har kunnat uppfylla målet om att vara föräldrarna till lags eller begäret att skapa sig en egen identitet. Att leva på detta sätt innebär egentligen att leva under ständig terror, eftersom föräldrarnas ständiga uttryck av missnöje krossar drömmen om villkorlös kärlek.¹⁰⁶ Detta kan ha bidragit till ett hämmat självuttryck hos Sanna och inte nog med att hon måste konfronteras med den ångest det innebär att bryta med familjen, utan hon måste även hantera att hon kastats ut i ett ingenmansland där hon inte längre kan drömma om föräldrarnas kärlek, eftersom de öppet uttrycker sitt missnöje med henne. Trots det svåra Sanna har varit med om lyckades hon, med skolkuratorns hjälp, till slut hitta kraft och mod att bryta med familjen.

Ida berättar att hon under hela tonårstiden hyste ett slags hopp om en förändring. Att hennes mamma en dag skulle släppa taget och kontrollen om henne och låta henne stå på egna ben. I sitt inre föreställde hon sig dessa tillfällen, då allt skulle förändras och bli bra. Kanske skulle det bli bättre efter att hon hade tagit körkort eller efter att hon hade tagit studenten? Hon hade hoppet kvar ända tills en dag då några vänner öppnade ögonen på henne och hon insåg att det aldrig skulle bli bättre:

Det var några dagar innan vi skulle ta studenten. Hela klassen skulle spela brännboll, men jag fick inte åka. Jag hade några klasskamrater som visste om min situation och de följde med hem och vi försökte övertala mamma om att det var på dagtid men hon sade nej ändå. Då sade mina kompisar att: – Vad händer sen då

¹⁰⁵ Arvidsson. (1998), s. 33

¹⁰⁶ Jmf. Olofsson. & Sjöström. (1993), s. 167f

Ida, vi tar ju studenten om några dagar och sen är det sommarlov och sen då? När ska du sätta ner foten, så här kan du väl inte ha det?! Så då fick jag nog (...) Ja, jag visste ju det någonstans inombords, men genom att höra någon annan säga det blev det ju tydligare.

En kombination av vännernas stöd och en egen insikt om att saker aldrig skulle förändras blev vändpunkten för Ida. Även om Ida kan ange en specifik händelse som svar på varför hon valde att lämna familjen, uppfattar jag att beslutet hade vuxit fram under en längre tid. Hon uttrycker i citatet att hon visste att hennes hopp om förändring var orealistiskt, men att hon behövde stödet från någon annan för att verkligen våga inse att det inte skulle bli bättre. Min tolkning är att vännerna hade stor betydelse för utvecklingen av Idas självbild, det var genom dem hon insåg att hon inte längre kunde ljuga för sig själv och att det nu var dags att ta det definitiva beslutet att lämna familjen.

Saras vändpunkt kan ses som en kombination av släktens hån och mannens misshandel. Hennes släkt hade spridit ut ett osant rykte om att Sara var otrogen mot sin man, som hon inte ens ville vara gift med. Min tolkning är att i samband med att Saras kollektiv vände sig emot henne fattade hon beslutet att fly, men kanske var beslutet mer deras än hennes? Sara berättar att mannen var rasande och ute efter att skada henne. Hon sökte hjälp från polisen flera gånger, men eftersom hon inte hade några bevis eller vittnen lade de alltid ner ärendena. Denna sista gång fanns det emellertid vittnen, vilket för det första innebar att hon undvek att bli allvarligt skadad och för det andra att polisen till slut valde att tro på Saras berättelse. Nedan berättar Sara om hennes kärlek till mannen, men hur hans beteende till slut dödade hennes känslor helt:

Att jag saknade honom, det var det som gjorde ont. Jag var ju kär i honom och han gjorde sådär mot mig. Jag ville att det skulle vara bra och jag ville inte skada honom för jag ville att han skulle bli bra. Jag gick ju hem igen och försökte göra som vanligt och inte ha kompisar och inte gå ut, men samtidigt så kände jag mig instängd. Han skadade ju mig och jag försökte hjälpa honom men han insåg inte det. Innan det verkligen var försent, tills han verkligen dödade mina känslor, då vågade jag mer och mer.

Sara berättar att hon redan från början förundrades av hennes mans sätt att uttrycka sin kärlek till henne, bland annat genom ord som ”Jag kan inte leva utan dig, ”Du är mitt blod” och ”Jag kan ta livet av mig för dig” och så vidare. I början tolkade hon det som smickrande och trodde att det var så alla män sade till sina flickvänner eller fruar. Allt eftersom tiden gick insåg hon att han var psykiskt sjuk och han började misshandla henne både psykiskt och fysiskt. Till en början bagatelliserade hon hans uppträdande, inte bara för att hon var rädd för honom, utan också för att hon brydde sig om honom och ville att han skulle må bra. Hon visste att det inte var hennes fel att han betedde sig illa, men hon stannade kvar för att han var hennes man. Dessutom hade hon trotsat pappans vilja och gift sig med den här mannen, så hon stannade också för att slippa höra: ”- Vad var det vi sa till dig”. Det blev således en utmaning att stanna kvar hos mannen som gjorde henne illa. Till slut fick även Sara nog och lämnade sin man, men dessförinnan hade hon försökt leva upp till både hans och släktens krav. När det gäller Saras berättelse är den applicerbar

på Hermans resonemang om att en kvinna känner stolthet och självaktning när hon lyckas upprätthålla en relation, vilket gör att en misshandlare kan snärja sina offer genom att vädja till deras värden.¹⁰⁷ Sara stannade delvis på grund av denna anledning, men även för att föräldrarna inte skulle bli missnöjda, vilket skulle kunna förklaras med att Sara hade en önskan om att vara föräldrarna till lags, att vara en ”god dotter”.

Maria berättade att hon hade uthärdat tonårstiden med dess begränsningar, kontroll och misshandel på grund av att hon helt enkelt inte ville lämna sin lillebror. I Marias fall handlade det inte om att försöka vinna pappans erkännande och acceptans. Eftersom de inte hade bott ihop under barndomen kunde hon inte känna någon relation till honom. Vändpunkten infann sig en dag efter att han hade misshandlat henne:

Jag kände att jag inte orkade längre, att jag inte kunde ha det på det här sättet. (...) Jag stannade för min brors skull, men till sist så gjorde jag det. Jag vet inte om det är rätt eller fel, men jag tänkte på mig själv.

Maria berättar att hon skrämdes av pappans oförutsägbara våld mot henne. Han kunde börja misshandla henne, till synes, utan anledning. Marias syn på sig själv under denna tid kan tydas som oerhört negativ, hennes pappa hade nedvärderat och hånat henne under flera år. I samband med flytten till Sverige hade hon som sagt börjat omvärdera sin syn på verkligheten. Marias beslut att lämna familjen handlade, liksom föregående kvinnor, om att hon helt enkelt fick nog och började tänka på sig själv och på att få leva ett eget liv fritt från våld och förtryck.

Emma levde ett dubbelliv efter flytten till Sverige och även om hon ibland blev påkommen av föräldrarna och därmed misshandlad, slog henne aldrig tanken att hon borde lämna familjen. Inte förrän den dag hon insåg att hon hade blivit gravid med en pojke som familjen inte accepterade:

När jag blev med barn så kände jag att det verkligen var nog, att jag var tvungen att göra någonting åt hela grejen. (...) Jag visste ju vad jag hade gjort och det enda som kunde rädda hela min familj från skammen var döden.

Emma berättar att enligt hennes tradition upplevs graviditet utanför äktenskapet som den yttersta synden. Eftersom hon kommit en bit in i graviditeten, samt hade problem med att komma hemifrån för att göra en abort, valde hon att rymma. Hon var rädd för sitt liv och såg ingen annan utväg. Min analys av denna berättelse är att Emma i sitt hemland tog tillvaron i familjen som given, men i och med flytten till Sverige såg hon att det fanns andra sätt att leva på. Eftersom inte familjen accepterade detta sätt, levde hon det i smyg. I samband med att Emma blev gravid blev hon emellertid tvungen att välja mellan att separera från familjen eller riskera att bli dödad. Som vi vet valde Emma det förstnämnda.

¹⁰⁷ Herman, L., Judith. (1992). *Trauma och tillfrisknande*. Göteborg. Göteborgs psykoterapi institut, s. 125

Förutom vändpunktsprocessen är det även viktigt att belysa emotionerna skuld och skam. Några av kvinnorna upplever att de har agerat själviskt när de tagit beslutet att lämna sina familjer, jag uppfattar det snarare som att de funnit någon form av självständighet och tro på att de som individer är värda något mer. Olofsson och Sjöström menar att en psykisk kris innebär att det händer något i individens liv som gör att han eller hon inte längre kan leva på det vanliga sättet. Normalt bygger individen upp en fungerande värld genom att förstå relationen mellan sig själv och sin omvärld, men när denna bild skakas om av något som individen inte själv kan kontrollera, ställs personen inför frågan om han eller hon kan leva sitt liv på detta sätt.¹⁰⁸ Som vi har kunnat se har kvinnornas vändpunkter tagit sig uttryck på olika sätt. När det gäller Sanna, Ida, Sara och Maria har de samtliga kommit till en fas där de har ”fått nog”. Emma däremot, flydde på grund av rädslan över att bli mördad. Jag tolkar kvinnornas utsagor som att separationen från familjen inte handlade om *en* händelse utan om flera, men genom att skildra en specifik händelse som *vändpunkten* kan kvinnorna, både för sig själva och för andra, symbolisera behovet av förändring. Gemensamt för samtliga kvinnor är att de har övervunnit steget att bryta med det gamla och nu hamnar de istället i en ny livsfas, nämligen att skapa en ny roll där deras egna behov sätts i fokus.

4.3 Att skapa en ny roll

Vem var jag? Vem skulle jag bli? Vad var det som slet så inombords? Var det så att jag höll på att ta farväl av den som en gång var jag? Plötsligt började jag inse anledningen till att jag inte lärt känna mig själv. Hittills hade jag levt i en värld där jag levde enbart för andra, och då funderar man inte över vem man själv är. Inte förrän jag var tvungen att offra allt det gamla kunde jag, steg för steg, bygga upp min identitet (Melissa Delir).

Jenkins menar att den unika individuella identiteten och den kollektiva kan förstås som snarlika och att processen när de skapas och återskapas är densamma, därför bör inte dessa skiljas åt vid beskrivandet av identiteter.¹⁰⁹ I denna uppsats har kvinnornas kollektiva identitet skapats utifrån en hederskontext och som jag tolkar det har den kollektiva identiteten inte gett särskilt mycket utrymme för den individuella. Vissa av kvinnorna har överhuvudtaget, inte upplevt att de haft någon egen identitet under sin uppväxt, utan att de levt för andras skull. Schlytter, som forskat mycket kring hedersproblematik, menar att identitetspolitikens paradox är att individen måste ha en identitet för att kunna frigöra sig ifrån den och att det är först när den enskilda kvinnan ser sitt värde som individ som en förändringsprocess kan äga rum.¹¹⁰ Efter att ha brutit upp från familjen upplever kvinnorna att de är tvungna skapa en ny roll i samhället, de är inte längre knutna till familjen och ansvaret över framtiden ligger på dem själva. Samtidigt går det, liksom Närväven och Fuchs Ebaugh menar, aldrig att separera den nya identiteten från den gamla och det uppstår

¹⁰⁸ Olofsson & Sjöström. (1993), s. 124

¹⁰⁹ Jenkins. (2004), s. 15

¹¹⁰ Schlytter. (2004), s.21

en viss spänning mellan dåtid, nutid och framtid.¹¹¹ Jag undrade hur kvinnorna, med separationen bakom sig, tolkar sin självbild i dag. Har den förändrats, har ett nytt jag skapats eller lever de kvar i det förgångna?

Sanna uttrycker det såhär:

Jag vet fortfarande inte riktigt vem jag är. Jag har alltid varit påverkad av min omgivning och har aldrig lärt känna mig själv. Jag har aldrig haft tillfälle att fundera på vem jag är, utan jag har alltid levt för alla andra. Den svåraste frågan jag får är just: "Vem är du?". Det gör så otroligt ont att inte veta.

Sanna berättar att hon aldrig haft tillfälle att lära känna sig själv, att hon tidigare har levt för alla andras skull, vilket överensstämmer med mitt tidigare resonemang. Sannas ord antyder att det är viktigt för henne att få veta vem hon egentligen är, att få lära känna sig själv. Herman menar att den positiva jagkänslan hos ett barn beror på vårdnadshavarens välvilliga maktutövande. När föräldern, trots sin maktställning visar hänsyn för barnets individualitet och värde, bildas hos barnet en positiv självkänsla. Barnet utvecklar även en självständighet och lär sig att skapa egna åsikter och våga uttrycka dem.¹¹² Min bedömning är att eftersom Sanna inte har upplevt något positivt bemötande från sina föräldrar, har hon inte heller kunnat skapa en känsla av att vara en betydelsefull individ, vilket i förlängningen har bidragit till känslan av att inte veta vem hon är. Sanna uttrycker en hopplöshet över valet att lämna familjen, samtidigt som hon menar att separationen var den enda utvägen som fanns. Hon menar att hon mår psykiskt sämre nu än när hon bodde hemma, men trots det har ett hopp om att få må bra:

Min sorg är enorm. För varje dag undrar jag hur det har blivit såhär. Jag vill inte ha det här livet. En del menar att jag skapat min egen framtid, men jag känner att jag inte hade något val. Det spelar ingen roll för jag känner ingen glädje över att ha flytt idag. (...) Det som håller mig uppe är ändå tanken på att jag har en framtid och en önskan om att få må bra. Men egentligen mår jag ju sämre nu än vad jag gjorde när jag bodde hemma. Det finns ändå ett hopp om att få må bra någon gång. Bra kommer jag inte att må på hur länge som helst, men mitt mål är att må någorlunda bra så att det ändå känns okej. Jag vill inte behöva fly från mitt mående.

Sanna vill inte längre fly från sitt dåliga mående och min tolkning av hennes ord är att hon desperat ropar på hjälp, men tyvärr är det ingen som hör hennes röst, eller förmår att hjälpa på rätt sätt. Det som håller henne uppe är hoppet om att någon gång få må bra. Sanna har idag kontakt med sin familj och hon åker emellanåt hem och hälsar på dem. Familjen vet inte vart hon bor, utan kompromissen är att kontakten sker på hennes villkor. Jag uppfattar det emellertid som att Sanna fortfarande vill vara föräldrarna till lags och hon berättar själv att hon återtar den gamla rollen när hon kommer hem. Detta gör att Sanna på något sätt fortfarande lever under föräldrarnas kontroll och har svårt att separera sig från den kollektiva familjeidentiteten. Även om Sanna inte längre blir misshandlad och hennes föräldrar kämpar för att bygga upp en ny relation,

¹¹¹ Jmf. Närvänen. (1998), Fuchs Ebaugh.(1988)

¹¹² Herman. (1992), s. 82

har hon svårt att förlåta dem för det som har hänt. Samtidigt vill hon ha kontakten för att få träffa sina syskon och för att, som jag uppfattar det, få känna trygghet någonstans. Sannas situation är som synes väldigt komplex och liksom Herman menar är människor som i barndomen blivit misshandlade eller utnyttjade ofta, även i vuxen ålder, invecklade i just komplexa relationer med dem eller den som misshandlat dem.¹¹³

Ida visste inte heller vem hon var, hon fick aldrig chansen att utforska sitt inre jag och arbetar fortfarande med att upptäcka vem hon egentligen är och vad hon vill och tycker:

Ibland visste jag inte vem jag var. I skolan kunde jag slappna av, men hemma kunde jag inte prata i telefon eller skicka sms för då blev hon jättemisstänksam. Om jag fick ett sms från en kille, det kunde vara en klasskamrat, så var jag alltid tvungen att radera samtalslistor, namn och meddelande och allt sådant och det tog så mycket energi från mig. I dag känns det tryggt att ha skyddad identitet för det är ingen som kan hitta mig. Alltså det är ju inte det första man berättar för någon, utan jag presenterar mig ju som mitt namn, men ibland kan det vara jobbigt när folk frågar vilken stad man kommer ifrån. Sedan märker man ju om man kan lita på personer. Det är ju ingen som har koll på vem jag är om jag inte berättar något, men det kan ju vara lite jobbigt.

Det är viktigt att ha en identitet men svaret på frågan *Vem är jag?* kan variera eftersom det finns många svar och många kategorier att placera sig i.¹¹⁴ Min bedömning är, utifrån använda teorier, att varken Sanna eller Ida har fått chansen att lära känna sig själva och utveckla en egen identitet. Ida bär på mycket skuld känslor gentemot hennes familj, samtidigt som hon mentalt kan förstå att det inte är hennes fel att det blivit som det blivit. Som vi tidigare kunde se hänger Idas mammas rykte på hur Ida uppför sig, men hennes berättelse är mer komplicerad ändå. Med omtanke om moderns och brödernas heder har Ida valt att inte berätta för resten av släkten att hon har lämnat sin mamma och lever med skyddad identitet på hemlig ort. De tror enbart att hon studerar i en annan stad och Ida håller skenet uppe och hälsar på vid varje högtid. Idas mamma accepterar detta för att slippa få ett rykte som en dålig mor och arrangemanget kan genomföras med hjälp av socialtjänst och polis. Detta går att jämföra med Jemteborns avhandling om flickan Eleen, som genom bundsförvanter lyckades förhandla fram en större frihet.¹¹⁵ I Idas fall är detta en kompromiss som båda tillfälligt vinner på, men som gör att Ida har svårt att gå vidare med sitt nya liv.

Olofsson och Sjöberg menar att alla samhällen i stor utsträckning upprätthåller sin etablerade ordning genom regler och normer som inger trygghet åt samhällsmedlemmarna. Om individen väljer att bryta mot normen blir han eller hon utesluten från gruppen och kategoriserad som normbrytare.¹¹⁶ Detta resonemang applicerat på den hederskontext som Ida och hennes mamma

¹¹³ Herman. (1992), s. 249

¹¹⁴ Johansson. (2002), s. 46f

¹¹⁵ Jemteborn. (2005), s. 154ff

¹¹⁶ Olofsson & Sjöström. (1993), s. 185

befinner sig, visar att se att de båda upplevs som normbrytare. Mamman i form av att ha skiljt sig och Ida i form av att ha rymt hemifrån. Genom att dölja dotterns rymning blir emellertid inte konsekvenserna lika stora som de kunde ha blivit. Liksom Närvänen menar kan en individ träda in och ut ur olika sociala världar när omständigheter i livet förändras, men ett deltagande i olika världar kan också innebära att krav och förväntningar på individen konkurrerar med varandra, vilket ofta innebär lojalitetsproblem.¹¹⁷ Detta kopplat till Idas berättelse kan innebära att Ida å ena sidan känner lojalitet mot mammans och syskonens situation och inte vill utsätta familjen för ytterligare skam, men att Ida också känner en form av lojalitet mot det svenska samhället som har erbjudit henne möjligheten att vara en egen individ. Någonstans bland alla lojalitetsband glömmes Ida bort vad hon själv allra helst önskar.

Emma däremot, visste redan när hon bodde hemma vem hon egentligen var, men som vi tidigare kunde se upplevde hon att hennes föräldrar hindrade henne från att vara den personen. På frågan om hon någon gång saknar sitt gamla jag svarar hon:

Nej för mitt gamla jag finns inte, för jag har aldrig kunnat vara mig själv. De gånger jag har varit mig själv har det aldrig blivit bra. Om jag har velat vara mig själv och velat gå ut och gjort det, har jag blivit bestraffad. Man lever dubbla liv när man lever på detta sätt. (...) Nej gud, jag skulle aldrig vilja gå tillbaka, aldrig i livet! (...) Jag har hittat till mig själv och lever precis som jag vill. Ett nytt liv och en ny identitet och så byter man ju namn och blir som en ny person, men är ändå sig själv.

Emma känner en befrielse över att äntligen få vara sig själv. Hon hade en klar bild över vem hon var redan när hon bodde hemma, men hon kände inte att hon hade tillräckligt med utrymme för att ge utlopp för den personen. Idag kan hon vara och göra som hon vill och sätta sig själv och sitt barn i främsta rummet. Hon berättar att det många gånger har varit svårt, men att hon fått mycket hjälp från omgivningen att bearbeta sina sorger. Emma har idag telefonkontakt med sin familj, men skillnaden i Emmas fall, jämfört med Idas och flickan Eleens i Jemteborns avhandling, är att denna kontakt sker helt utan kompromisser. Emma har ställt krav på hur kontakten ska fungera och om föräldrarna följer hennes regler, kan hon tänka sig att träffa dem i framtiden.

Maria beskriver hur svårt det är att leva med skyddad identitet, hon vågar aldrig berätta vem hon egentligen är och är ständigt rädd att någon ska komma på hennes stora hemlighet. Jag frågar henne om hon upplever att hon vunnit något på att fly från sin familj, exempelvis frihet:

Jag vet inte om jag är fri, jag vet inte. (...) Jag är fortfarande rädd, jag bor här och ingen vet var jag är. Jag har skyddat boende, men ändå är jag rädd. Det kanske är därför jag inte är ute bland folk så mycket. Jag vill ju vara öppen, men jag kan inte. Jag har jättesvårt att öppna mig inför folk, när jag sitter bland mina kompisar. De vet att jag bor ensam, att jag pluggar. De vet inte att jag har skyddat boende, jag får hitta på och säga att jag varit hemma och hälsat på hos familjen på helgerna. (...) Alltså jag har alltid velat bo ensam, men inte på

¹¹⁷ Närvänen. (1994), s. 198

det här sättet. Det är klart att jag är ung fortfarande. Det är klart att jag vill bo ensam och vara fri, åka tillbaka till hemlandet och hälsa på min farmor och umgås med familjen. Om man tänker så har jag förlorat så mycket.

Maria upplever inte att hon är fri även fast hon numera har sluppit undan från pappans våld och förtryck. För att vännerna inte ska misstänka något måste Maria ljuga och hitta på historier, vilket hon förstås upplever som mycket svårt. Hon spenderar den mesta tiden hemma och träffar inte andra människor i någon större utsträckning. Med andra ord lever hon, i stort sett, likadant som innan separationen från familjen, med den skillnaden att hon inte har någon kontakt med familj eller släktingar. Maria saknar sin farmor, sina morbröder och sin lillebror och har ställts inför en tomhet i sitt beslut att lämna familjen. Hon känner inte att hon vågar eller kan öppna sig för sina klasskamrater och att ingen kan förstå varför hon oftast är trött och okoncentrerad i skolan. Maria går till en terapeut en gång i veckan och hon har till viss del öppnat sig för henne, men hon tycker att det är svårt att visa sina känslor, delvis på grund av de är smärtsamma, men också för att hon aldrig lärt sig att prata om känslor. Min tolkning är att Maria upplever att hon än idag aldrig kan vara sig själv, vilket gör att den frihet Maria eftersträvar inte heller kan upplevas.

Sara berättar att hon fortfarande har svårt att vänja sig vid att leva med skyddad identitet, att det känns som att hon bytt ut hela sig själv:

Sedan allt detta hänt mig har jag förändrats som människa. Det har jag verkligen. Tänk att du heter någonting när du föddes, plötsligt måste du byta ditt namn, ditt efternamn. Personen byter du ju inte, men du byter ju hela ditt liv. Jag fick byta allt. Jag hade jättelångt hår och jag hade aldrig tänkt klippa mitt hår, men jag kände att jag bara ville byta hela mig. Jag har bytt namn och efternamn och ville klippa mig kort och efteråt mådde jag dåligt för det här kändes inte som jag. (...) Nej det här *är* inte jag. Så det känns konstigt nu ibland, när mitt hår är såhär. Det tog tid innan jag började presentera mig som Sara. Jag hette ju någonting annat innan och jag var tvungen att skriva på papper om ett nytt liv sådär. Måste fixa nytt pass, fixa allting nytt! Sedan fick släkten veta att jag heter Sara: – Jaha hon har ett nytt namn att hora sig med nu. Förstår du? Och jag bytte inte mitt namn för någonting sådant, utan för att bli av med mitt gamla som jag varit med om innan. För att han inte skulle hitta mig, det var därför jag gjorde det här, inte för att (tystnar)

Även om Sara flydde på grund av hennes mans psykiska och fysiska misshandel, har även släkten tagit avstånd från henne. Hon har kontakt med sin mamma, pappa och syskon, men ibland är släktens påverkan så stor att pappan väljer att inte prata med henne. Sara har, som tidigare nämnts, alltid varit den ”goda dottern” och levt upp till sin familjs krav och förväntningar. I samband med giftermålet tog pappan till viss del avstånd från henne, eftersom han inte tyckte om mannen i fråga. När problemen med mannen började tyckte familjen att hon skulle acceptera det, att det var hennes val att gifta sig med honom. Med tiden märkte de att Sara mådde mycket psykiskt dåligt och de förstod till slut att det bästa var att hon skiljde sig från mannen. Mannen har än idag inte accepterat skilsmässan, vilket innebär att Sara fortfarande är gift med honom. Enligt hennes tradition kan inte en kvinna skilja sig om inte mannen godtar hennes önskan. Detta faktum, anser jag, bidrar till att Sara har svårt att gå vidare med sitt liv och bryta helt med det

gamla. För några månader sedan hittade mannen henne, varpå hon blev akut omplacerad. Dessutom trakasserar släkten henne via sms och telefonsamtal, vilket förmodligen också påverkar Saras chanser att skapa ett nytt liv. Inte heller har Sara fått hjälp med sitt psykiska mående, exempelvis i form av terapisaamtal. Sara mår fortfarande mycket dåligt och har således svårt att förlika sig med sin nya identitet som gömd.

Att få dela den traumatiska upplevelsen med andra är en förutsättning för att individen ska kunna återupprätta känslan av en meningsfull värld. Samhällets respons på den som drabbats av ett trauma påverkar traumats utgång och den första vägen till upprättelse är ett offentligt erkännande av traumat och det andra någon form av samhällelig åtgärd för den som är drabbad.¹¹⁸ Tiden efter vändpunkten har för samtliga av kvinnorna varit psykiskt påfrestande. Det viktigaste, enligt Herman, är att kvinnan återfår sitt självbestämmande och makten över sitt liv.¹¹⁹ Utifrån Hermans resonemang är det, enligt min mening, bara Emma som lyckats åstadkomma detta.

Att ta sig ur den tidigare tillvaron har inneburit en kamp och i flera fall har kvinnorna kämpat själva och i andra fall har de fått hjälp av utomstående. Processen att skapa en ny form av identitet kan upplevas som svår, särskilt som samhällets förväntningar på individen fortfarande kopplas samman med den tidigare identiteten.¹²⁰ När kvinnorna i denna studie väl hade fattat beslutet att lämna sina familjer, upplevde de sig tvungna att försöka bygga upp en ny identitet, ett nytt jag, som var oberoende av det tidigare kollektivet förväntningar. Nu ville de forma en identitet, utefter egna önskemål för ett hopp om en bättre framtid.

4.4 Ett hopp om en bättre framtid

Det fanns hopp och ljus, men ändå var det en bra bit kvar tills dimman skulle försvinna helt och solstrålarna skulle nå in till mitt hjärta igen (Melissa Delir).

Arvidsson menar att de allra flesta informanter har benägenhet att presentera sina liv som en serie separata faser, men några kan hålla ett fortlöpande sammanhang och betona en personlig livsfilosofi eller visdom, exempelvis menade flera av mina informanter att ”man ska aldrig ge upp”. En personlig erfarenhetsberättelse kan användas för att betona en sådan utsaga, och behöver sålunda inte enbart vara en skildring av *en* särskild situation. Berättelsen kan också fungera som en metafor för hela livet, genom att vara ett exempel på en specifik situation som upprepades gång på gång och hade inflytande på individens liv.¹²¹ Den ontologiska otryggheten är något som genomsyrar samtliga av kvinnornas utsagor och har för samtliga bidragit till en

¹¹⁸ Herman. (1992), s. 107

¹¹⁹ Ibid., s. 195

¹²⁰ Jmf. Fuchs Ebaugh. (1988), s. 149

¹²¹ Arvidsson. (1998), s. 34

existentiell ångest. Det som räddat dem undan dödens fällor har emellertid varit ett hopp om en bättre framtid.

Liksom Fuchs Ebaugh menar, medför processen att ta sig ur en roll, bekymmer för individen gällande hur han eller hon ska förhålla sig till det förflutna, nuet och framtiden.¹²² Att det är svårt att separera dessa från varandra går även att urskilja hos kvinnorna i denna studie. Är det möjligt att skilja det förflutna från nuet och från framtida drömmar, går det verkligen att se självbilder som separata faser, eller är de beroende av varandra? När det gäller vändpunktsprocesser finns all anledning att vara kritisk. Vi människor följer sällan i förväg uppgjorda faser, men kanske går det ändå att tolka det förflutna och det framtida genom sin nuvarande position?

Ida berättar att hennes bakgrund har format henne till den person hon är idag:

Jag tror att det är mycket på grund av min bakgrund som jag blivit den jag är. Att jag har börjat tänka själv och blivit på ett helt annat sätt. (...) Jag hoppas att jag hittar en kille som har samma värderingar som mig. Det är väldigt viktigt. Jag tror inte att jag skulle vilja gifta mig med någon som ser livet på samma sätt som mamma eller ens i närheten. Då skulle det bli problem när vi ska uppfostra sina egna döttrar.

Min tolkning är att Idas uppväxt har gett henne en distans och en negativ attityd till sättet att leva på inom hennes tradition. Ida berättar att hon drömmer om en man som har samma syn på livet och på individens rättigheter som hon själv. När hon får egna barn vill hon ge dem mycket kärlek och uppfostra dem till självständiga individer. Idas resonemang visar på att hennes bakgrund har påverkat både hennes nuvarande och hennes framtida identitet. Om hon inte hade fått nog av familjens våld och förtryck, skulle hon själv ha kunnat bli en förälder som accepterade denna syn på uppfostran. Citatet skildrar även en önskan och ett hopp om att en dag bli lycklig.

Sanna konstaterar att hon har tagit steget att lämna sin familj och att det nu inte finns någon återvändo, att hon måste göra något bra av sitt beslut:

Jag ångrar inte att jag tog steget för jag hade inget val men jag kommer för alltid att bära med mig en önskan om att det varit annorlunda. Jag måste se det positiva i allt detta också och till och med idag kan jag se att det finns något positivt med allt detta. Jag känner mig starkare och inte lika vilsen, men jag hamnar fortfarande i depressioner. (...) I slutändan klarar jag av det jag vill, jag faller ihop många gånger på vägen, men reser mig alltid igen. Min envishet har varit enorm, jag insåg inte det när jag bodde hemma.

I ovanstående citat skildras en längtan efter att allt ska bli bra. Att det finns något positivt med allt som har hänt. Min tolkning är att även Sanna menar att hennes bakgrund har format en individ som vill hjälpa och göra gott för andra. Sanna upplever att hon känner sig starkare, men att det fortfarande är väldigt svårt att hantera upprottet från familjen. Envisheten är förmodligen anledningen till att hon orkade bryta upp från familjens våld och förtryck, men också anledningen

¹²² Fuchs Ebaugh.(1988), s. 5

till att hon fortsätter kämpa för sin överlevnad, trots väldigt mycket motgångar. Hon beskriver att hon faller ihop många gånger på vägen, men alltid reser sig igen. Sanna uttrycker en önskan om att i framtiden skaffa en egen familj, med egna barn och all den kärlek hon inte har fått, kommer hon istället att ge till sina egna barn.

Sara har just för tillfället svårt att se något positivt med brytningen:

Allt sitter ju kvar och det kan komma från ingenstans. Kanske är jag jätteglad hela dagen men plötsligt kommer det tillbaks allt jag gått igenom. Jag har inte fattat själv. Det är klart att man tappar något av sig själv när det händer sådana saker, men ändå försöker man kämpa och vara stark och det finns ingenting som kan hjälpa, förutom man själv om man vill komma vidare. (...) Jag var glad, jag hade vänner, jag var ute och fikade. Jag vågade komma ut men nu sedan allt hände så är jag inte den jag var. Förr var jag snällare än vad jag är idag på sätt och vis. Jag var helt annorlunda än vad jag är idag. Jag har inte den där värmen längre. Nej jag vill inte träffa någon, alla har skadat mig. Så känns det.

Sara upplever att hon i samband med alla tragiska händelser, både från barndomen och från sitt vuxna liv, har tappat något av sig själv, vilket överensstämmer med Olofsson och Sjöbergs resonemang kring att varje traumatisk kris nästan alltid handlar om att individen har förlorat viktiga personliga roller eller delar av dessa roller. Det är därför vanligt att individen till en början isolerar sig från omvärlden och uttrycker ilska eller sorg på olika sätt.¹²³ Detta resonemang går att koppla till Saras känslor, hennes försvarsmekanism är att isolera sig och inte vilja träffa någon, eftersom det känns som att alla har skadat henne. I och med rollförlusten är det viktigt att individen utvecklar nya roller för att hans eller hennes liv inte ska bli fattigare efter krisen,¹²⁴ men Sara har inte fått den chansen eftersom hon fortfarande inte har fått börja i terapi. Även om Sara hävdar att hon inte ser något hopp inför framtiden eller har någon tro på sig själv som individ, uttrycker hon en önskan om att i framtiden hjälpa andra. Jag menar att hennes barndom har skapat en ödmjuk och stark individ, även om det är svårt för Sara att se det just nu.

Maria mår fortfarande dåligt men hon hyser ändå hopp om framtiden:

I framtiden vill jag bli läkare, och kanske skaffa en man. (...) Om jag ska få barn vill jag att de ska få kärlek från både mamma och pappa. Jag vet hur det känns att inte växa upp utan mamma. Men om jag inte hittar rätt man, så vill jag inte. Jag vill att han ska ta mig för den jag är. Nu har jag redan haft det jobbigt och nu vill jag bli lycklig.

Maria uttrycker en önskan om att bli lycklig. Hittar hon inte rätt man lever hon hellre själv, vilket jag uppfattar som en styrka hos Maria, att hon funnit ett värde i sig själv. Hon vet vad hon vill få ut av livet och hittar hon ingen som har samma värderingar så kan det vara. Även i Marias fall är min tolkning att, trots svår uppväxt har den bidragit till positiva konsekvenser. Maria kan se sig

¹²³ Olofsson & Sjöström. (1993), s. 133

¹²⁴ Jmf. Olofsson & Sjöström. (1993), s. 133

själv i framtiden som en bra förälder samt att hon har målsättningen att bli läkare, trots pappans ständiga hån och misshandel under tonårstiden.

Emma är den enda av kvinnorna som lämnat det förflutna bakom sig och ser framtidens ljusning:

Jo man har haft det jobbigt i 16 år och jag har lärt mig väldigt mycket. Från början genom att inte acceptera föräldrarnas krav och regler och nu har jag börjat känna att jag har en egen vilja, jag vet vad jag vill. Men jag har alltid velat hjälpa andra människor och alltid den som stöttat och lyssnat på andra människor. Även när jag gick i skolan så var jag den som hade lyssnat. Jag tror att jag hade jobbat med människor på ett eller annat sätt även om jag själv inte gått igenom saker. Det tror jag faktiskt men nu har den viljan blivit mycket starkare när jag känner att jag vet hur det känns.

Emma menar att hon lärt sig väldigt mycket under sin uppväxt. Genom att trotsa föräldrarnas regler har hon format en egen vilja och blivit en egen självständig individ. Närvänen hänvisar till att strukturella faktorer såsom, kultur, social stratifiering och sociala roller ger förutsättningar för individens handlingar, men utan att de fixerar dem, däremot kan dessa faktorer omdefinieras genom tolkning och interaktion mellan individer.¹²⁵ Enligt min mening har Emma omdefinierat sina strukturella förutsättningar och gjort dem till något gott, till något som kan hjälpa andra. Emma studerar och arbetar emellanåt på ett behandlingshem för kvinnor som varit utsatta för samma form av problematik som hon själv och resterande kvinnor i denna studie.

De positiva konsekvenserna av uppväxten är att de unga kvinnorna har klart för sig hur de vill forma sina nya liv och hur de själva vill bli som föräldrar. Samtliga av kvinnorna har en tydlig bild av en framtida man som respekterar henne och uppskattar henne för den hon är. Kvinnorna menar att deras barn inte kommer att utsättas för samma våld och förtryck som de själva har utsatts för och de kommer att överösas med kärlek. Även om det finns ett hopp inför framtiden har flera av kvinnorna fortfarande problem med sin självkänsla på grund av det långvariga våldet och förtrycket de utsatts för. Det är, liksom Fuchs Ebaugh menar, viktigt att förstå den nuvarande statusen i förhållande till den tidigare statusen, eftersom den påverkar individens tidigare och senare uppträdande.¹²⁶ Kvinnornas identiteter bygger på erfarenheter från den sociala kategori som de tidigare har varit en del av och för att bli en hel person efter separationen från familjen, måste även den gamla identiteten få ta plats i den nya.¹²⁷ Det är egentligen bara Emma som lyckats vända sina erfarenheter till något positivt. Övriga kvinnor har kommit olika långt i bearbetningsprocessen, men gemensamt för dem alla är tanken ”att det kommer att bli bättre”.

¹²⁵ Närvänen. (1994), s. 191

¹²⁶ Fuchs Ebaugh. (1998), s. 17

¹²⁷ Jmf. Fuchs Ebaugh. (1988), s. 5

4.5 Sammanfattande analys

I denna uppsats har jag till viss del fokuserat på biografiska schemans betydelse för kvinnornas skapande av ett *jag*, i första hand genom föräldrarnas roll. Jag har funnit att samtliga kvinnor har haft en mycket begränsad barn- och ungdomstid, där kontakter med jämnåriga har varit närmast obefintlig utanför skoltid. Samtliga kvinnor har blivit psykiskt och fysiskt misshandlade av antingen sina föräldrar och/eller av en man. Kvinnorna har mer eller mindre accepterat sin roll i familjen, de har inte ifrågasatt den i någon större utsträckning, utan tagit den för given. Enligt Närvänen har interaktionen mellan individer stor betydelse för hur individen definierar verkligheten, exempelvis förmedlar familjen värden och sociala normer som påverkar individens tolkning.¹²⁸ Därför är det inte heller förvånansvärt att kvinnorna innan separationen upplevde föräldrarnas förmedling av verkligheten som ”sann”.

Kvinnornas utsagor ger mig uppfattningen att deras självbilder under uppväxten var relativt låsta, men på grund av olika anledningar utvecklades självbilden och de tog det avgörande beslutet att rymma. Separationen har därför fått symbolisera en vändpunkt i kvinnornas liv, där deras egna beslut har hamnat i fokus. Kvinnornas vändpunkter har tagit sig uttryck på olika sätt och enligt min mening, handlade flykten från familjen inte enbart om *en* händelse utan om flera. Genom att skildra en specifik händelse som *vändpunkten* kan kvinnorna emellertid, både för sig själva och för andra, symbolisera behovet av förändring. Anledningen till beslutet att fly har varierat, men i samtliga fall har de haft hjälp från en utomstående som introducerat nya möjligheter. Följaktligen finns ett samband mellan kunskap och social handling, det vill säga att ju mer kunskap om alternativa livsval, desto större möjlighet att förändra sin situation.

När kvinnorna bodde hemma ingick de i en kollektiv gemenskap, där deras individuella önskemål och intressen negligerades. Jag uppfattar kvinnornas utsagor som att de har nekats chansen att utveckla ett självständigt jag, vilket i sin tur har inneburit stora bekymmer när det varit dags att stå på egna ben. Utifrån deras berättelser går att utläsa att de kvinnor som var mest kollektivt bundna och anpassade sig efter familjens normer och regler, är samma som har upplevt det besvärligast att gå vidare efter separationen. Jenkins menar att den unika individuella identiteten och den kollektiva gemensamma kan förstås som snarlika och att processen när de skapas och återskapas är densamma.¹²⁹ I denna uppsats har kvinnornas kollektiva identitet skapats utifrån en hederskontext, där den kollektiva identiteten inte gett särskilt mycket utrymme för den individuella. Vissa av kvinnorna upplever att de under uppväxten inte hade någon egen identitet överhuvudtaget, utan att de enbart levde för andras skull. Deras nuvarande status tolkar således en tidigare status som identitetslös, medan jag snarare föreställer mig att de inte hade en identitet de kunde förlika sig med eller önskade. Jag menar att vårt sätt att se på verkligheten är präglad av

¹²⁸ Närvänen. (1994), s. 190f

¹²⁹ Jenkins. (2004), s. 15

historien och kulturen och därmed kontextbunden, men den är också föränderlig.¹³⁰ När kvinnorna fattade beslutet att lämna sina familjer upplevde de sig även tvungna att lämna den tidigare identiteten bakom sig. Som jag nämnde under teorikapitlet är individens självbild beroende av dennas bakgrund och ligger som basis för ens framtida handlande. Således går det aldrig att lämna en gammal roll bakom sig, utan den gamla rollen finns kvar. Jag menar emellertid att med hjälp av ny erfarenhet och social interaktion med andra människor, kan rollen utvecklas och till viss del omkonstrueras.

Kvinnorna har under intervjuernas gång uttryckt en önskan om att dels få vara sig själva och dels en önskan om att finna sig själva, men eftersom individens individuella identitet hör samman med kollektivets gemensamma, blir det svårt att finna en identitet som enbart är baserad på ens egna förväntningar och bilder av hur man vill eller bör vara. Utifrån min socialkonstruktivistiska infallsvinkel skulle jag säga att det aldrig går att finna ett sant jag, utan att *jaget* är något som skapas utifrån våra förutsättningar och tolkningar, samt andras föreställningar om oss själva. Jag menar således att individens *jag* är en social konstruktion, men om den sociala konstruktionen har blivit misslyckad, det vill säga om individen inte vill vara den som den har blivit, hur kan man då finna en individ som man vill vara? Oftast kategoriserar inte samhället individen enbart utifrån en nuvarande roll, utan också på basis av vem individen brukade vara. Därför måste vi förstå den nuvarande statusen i förhållande till den tidigare, samt förstå att komplexiteten dem emellan påverkar individens tidigare och senare handlande.¹³¹ Denna process innebär att kategoriseringen av individer samspelar med de individer som kategoriseras. Att tillhöra en grupp, exempelvis gruppen *förtryckta kvinnor*, gör att individen agerar enligt förväntningarna och därmed stärks och avgränsas kategorin *förtryckta kvinnor* ytterligare.¹³² Kvinnorna som deltar i denna uppsats agerade exempelvis, innan separationen, enligt familjens och släktens förväntningar på hur en god dotter bör bete sig. Utifrån detta är det rimligt att tro att de efter separationen agerar enligt samhällets förväntningar på hur kvinnor som varit utsatta för hedersproblematik bör känna och må. Eftersom båda dessa förväntningar står i motsats till varandra tenderar identiteten, enligt min tolkning, att upplevas som en konfliktfylld process, där individen får känslan av att inte veta vem han eller hon är. Världen uppfattas och upprätthålls genom sociala processer och det är genom dessa processer som kunskap frambringas, vilket borde innebära att när kvinnorna känner trygghet i den nya rollen och har funnit en tolkning av verkligheten som för dem känns riktig, kan de förmodligen även känna en tillfredsställelse med att ha ”funnit sig själva”.

¹³⁰ Burr. (2003), s. 2ff

¹³¹ Ibid., s. 17

¹³² Hacking. (2004), s. 49f

5. Avslutande kommentarer

Jag har i uppsatsen utgått från en socialkonstruktionistisk utgångspunkt, vilket skulle kunna vara ett problem, eftersom jag tolkar verkligheten som konstruerad av betraktaren. Jag har emellertid valt att inte diskutera huruvida förtrycket är reellt eller inte, eftersom själva upplevelsen av att vara förtryckt konstituerar förtryckets verklighet för den förtryckta. Även om de som utövar detta förtryck säger sig försvara vissa moraliska värden, menar jag inte att förtrycket blir mindre. Genom utövarnas argument har vi emellertid lättare att förstå sociala mekanismer bakom detta förtryck. Jag anser det vara viktigt att diskutera så kallat hedersrelaterat våld och förtryck på en mer samhällelig nivå och att det är viktigt att förstå de normer och regler som existerar inom hederskontexten. Även om vi aldrig kan acceptera brott mot mänskliga rättigheter, är det viktigt att lyfta fram olika aspekter på problemet. Ökad kunskap leder till ökad förståelse, vilket i sin tur leder till bättre former av lösningar på problem. Min avsikt med denna uppsats har varit att lyfta fram några av dem som har berörts av våldet och förtrycket för att se hur de förmedlar bilden av sig själva. Under nästa kapitel kommer jag även att ge förslag på hur ytterligare forskning inom detta område skulle kunna bedrivas.

Vid diskussionen om hedersrelaterat våld och förtryck, råder en paradox mellan samhälleliga demokratiska skyldigheter och samhällets praxis. Detta är ett elementärt problem som borde betraktas med allvar för att kunna hindra att samhällsinstitutioner utövar strukturell diskriminering. Jag menar att det finns ett antal problem med alla individers rätt till lika behandling, som i förlängningen drabbar även unga kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Även om modernitetens centrala vision är att människor ska ha rättigheter och möjligheter att påverka sina liv som fria och oberoende individer, fungerar visionen inte alltid frigörande. Omvänt kan den i stället bidra till tillämpningar som begränsar handlingsutrymmet för människor. Samhälleliga strukturer kan omedvetet, men systematiskt gynna vissa grupper av människor, medan andra grupper missgynnas.

Som jag nämnde inledningsvis är det enkelt att bortse från att det är vanliga människor i ens närhet som drabbas av det hedersrelaterade våldet och förtrycket, kanske en klasskamrat, ditt barns kompis eller en arbetskollega. Genom att öppna ögonen för de ojämlikheter som föreligger för vissa grupper i samhället, blir det lättare att arbeta mot ett förtryck och mot en diskriminering av dessa när det gäller såväl hedersproblematik, som andra samhälleliga problem. När ojämlikheter inte diskuteras blir följden implicit att de tenderar att åsidosättas och därigenom kan strukturella ojämlikheter upprätthållas och reproduceras. Utifrån de utsagor som förmedlats i denna studie är min personliga uppfattning att FN:s förklaring om mänskliga rättigheter bättre skulle efterföljas om samhället tillämpade en särskild form av skydd för människor utsatta för hedersproblem. För det är viktigt att komma i håg att det är inte bara inom grupper människor diskrimineras, utan även samhället diskriminerar grupper av människor i sitt bemötande av dem.

5.1 Diskussion kring ytterligare forskning

När kvinnorna fattade beslutet att lämna sina familjer fanns en förhoppning om att skapa ett nytt liv, men enligt min tolkning är det bara en kvinna som idag upplever sig ha makten över sitt eget liv. Det går givetvis att fråga sig varför och mitt svar är att hon har fått väldigt mycket stöd från omgivningen efter att hon lämnade familjen. Resterande kvinnor har antingen inte fått något stöd alls eller fel sorts stöd. Samtliga kvinnor som har medverkat i min uppsats har bott på skyddade boenden till en början, med varierande resultat. I flera av fallen har personalen inte haft insikt kring deras problematik, vilket har bidragit till en känsla av att inte vara förstörd. Kvinnorna har varit vana vid en stark familjesammanhållning, vilket innebär att de har upplevt det problematiskt att hantera ensamheten som uppstod efter separationen. Utifrån kvinnornas berättelser är min uppfattning att bra skyddsboenden, som erbjuder en familjekänsla samt har kompetent personal, verkar vara en avgörande faktor för bearbetningsprocessen. Min tolkning är att kvinnorna efterfrågat en större kunskap och mer taktfullhet när de sökte hjälp och framförallt att ärendena kunde ha hanterats mer akut. Om de skulle ha fått ett bättre stöd från samhällets sida redan från början skulle de, enligt min tolkning, lättare ha kunnat gå vidare med livet efter separationen och då minskar även risken för återvändande hem.

Att kvinnorna tog beslutet att lämna sina familjer medförde implicit, att de beslöt sig för att vända ryggen åt en hederskontext. Kvinnorna är således, i dagsläget, betraktade som avvikande av sin egen släkt och familj, men frågan är om de inte även tenderar att betraktas som avvikande utifrån samhällets syn att se på och bemöta kvinnor som varit offer för misshandel och våld? Det är följaktligen även väsentligt att diskutera på vilket sätt omgivningen har introducerat nya möjligheter både före och efter separationen och hur detta har påverkat skapandet av kvinnornas *jag*. Jag har valt att inte studera bemötandets roll i större utsträckning, men har ändå lyckats konstatera att det har stor betydelse för hur kvinnorna hanterat separationen och orkat gå vidare med sina liv. Som nämndes inledningsvis bör vi inte förstå hedersvåldet och förtrycket som helt annorlunda från, eller värre än annat våld och förtryck. Däremot är det viktigt att i bemötandet av dessa kvinnor förstå att de ”vanliga” riktlinjerna kanske inte alltid fungerar. Min uppfattning är att efter separationen har ett modernt samhälle med helt andra förutsättningar för individuellt handlande och skapande av ett *jag*, introducerats för kvinnorna. Kanske bearbetningsprocessen därför tenderar att bli dubbelt så komplex för dessa kvinnor, jämfört med andra kvinnor som tvingas leva gömda, men som ändå har vana av det moderna samhällets normer och regler?

6. Sammanfattning

Uppsatsens problemområde rör så kallat hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. Jag har utgått från en socialkonstruktionistisk syn på verkligheten, det vill säga att verkligheten är beroende av betraktarens tolkningar och att individens identitet konstrueras i relation med omgivningen.¹³³ Uppsatsen har en kvalitativ ansats, i form av intervjuer med fem unga kvinnor som idag lever med skyddad identitet. Syftet är att lyfta fram unga kvinnors självbilder i ljuset av en separation från familjen. Hur tolkar kvinnorna det förgångna, det nuvarande och det framtida? Analysen har delats upp i fem kapitel. Det första kapitlet handlar om tiden före separationen, det andra kapitlet om vad som fick kvinnorna att ta beslutet att separera, det tredje kapitlet om deras nuvarande syn på sig själva, det fjärde kapitlet om framtidsdrömmar och det femte kapitlet är en sammanfattande analys av vad som framkommit i de tidigare kapitlen.

Samtliga kvinnor nådde en vändpunkt när de fattade beslutet att lämna familjen. Vändpunkten har sett olika ut och varit mer eller mindre tydlig i de skilda fallen. I denna uppsats har kvinnornas kollektiva identitet skapats utifrån en hederskontext, där den kollektiva identiteten inte gett särskilt mycket utrymme för den individuella. När kvinnorna fattade beslutet att lämna sina familjer upplevde de sig därför även tvungna att lämna den tidigare identiteten bakom sig. Processen att ta sig ur en roll kan innebära bekymmer för individen, gällande hur han eller hon ska förhålla sig till det förflutna, nuet och framtiden.¹³⁴ Att det är svårt att separera dessa hos varandra går att urskilja hos kvinnorna i denna studie.

Kvinnorna har under intervjuernas gång uttryckt en önskan om att dels få vara sig själva och dels en önskan om att finna sig själva, men eftersom individens individuella identitet hör samman med kollektivets gemensamma, blir det svårt att finna en identitet som enbart är baserad på ens egna förväntningar och bilder av hur man vill eller bör vara. Oftast kategoriserar inte samhället individen enbart utifrån en nuvarande roll, utan också på basis av vem individen brukade vara. Kvinnorna som deltar i denna uppsats agerade, innan separationen, enligt familjens och släktens förväntningar på hur en ”god dotter” bör bete sig. Utifrån detta är det rimligt att tro att de efter separationen agerar enligt samhällets förväntningar på hur kvinnor som har varit utsatta för hedersproblematik bör känna och må. Min tolkning har varit att när kvinnorna känner trygghet i den nya rollen och har funnit en tolkning av verkligheten som för dem känns riktig, kan de förmodligen även känna en tillfredställelse med att ha ”funnit sig själva”.

¹³³ Neumann. (2003), s. 20

¹³⁴ Fuchs Ebaugh.(1988), s. 5

7. Referenslista

7.1 Litteratur

- Alvesson, Mats & Kaj Sköldberg. (2008). *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Arvidsson, Alf. (1998). *Livet som berättelse: studier i levnadshistoriska intervjuer*. Lund: Studentlitteratur
- Bryant, Antony & Kathy Charmaz. (2007). *The SAGE handbook of grounded*. London: SAGE
- Bryman, Alan. (2002). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Burr, Vivien.(2003). *Social constructionism*. London: Routledge.
- Charmaz, Kathy (2001) ”Qualitative interviewing and grounded theory analysis” i Gubrium, Jaber, F. & Holstein, James, A. (editors) *Handbook of interview research. Context & method*. Sage.
- Forskningsetiska principer (1990) Stockholm: Vetenskapsrådet
- Corbin, Juliet & Anselm Strauss. (2008). *Basics of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications
- Czarniawska, Barbara.(2004). *Narratives in Social Science Research*. London: Sage Publications
- Ebaugh, Fuchs, Rose, Helen.(1988). *Becoming an Ex – The process of role exit*. Chicago: Chicago Press
- Ehn, Billy & Barbro Klein. (1994). *Från erfarenhet till text*. Stockholm: Carlsson bokförlag
- Fägerborg, Eva (1999) ”Intervjuer” i *Etnologiskt fältarbete*. Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. (red.) Lund: Studentlitteratur
- Gilje, Nils & Harald Grimen. (1992). *Sambällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos
- Glaser, G. Barney & Anselm L. Strauss. (1967). *The discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*. London: Aldine
- Guvå, Gunilla & Ingrid Hylander. (2003). *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv*. Stockholm
- Hacking, Ian. (2004). *Social konstruktion av vad?*. Stockholm: Thales
- Hagberg, Maria. (2009). *Vid tjugo börjar den ruttna – om hedersvåld och modiga kvinnor*. Stockholm: premiss Jemteborn, Annika. (2005). *Å stå på sig – Fallstudie om en flicka*. Stockholms Universitet: Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan
- Herman, L, Judith.(1992). *Trauma och tillfrisknande*. Göteborg. Göteborgs psykoterapi institut
- Honneth; Axel.(2003). *Erkännande – praktisk - filosofiska studier*. Göteborg: Daidalos
- Jenkins, Richard. (2004). *Social identity*. London Routledge
- Johansson, Anna. (2005). *Narrativ metod: Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Thomas.(1996). *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Thomas. (2002). *Bilder av självet*. Stockholm: Natur och kultur
- Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

- Lindberg, Elisabeth. (1998). *Att välja döden – en socialpsykologisk studie av livs(o)vilja*. Stockholm: Carlssons
- Mead, George Herbert.(1995). *Medvetandet, jaget och samhället - från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos
- Mead, George H. (1934/1974). *Mind, self and society: from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago press
- Månsson, Per. (2004). *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Raben Prisma
- Neumann, I. (2003). *Mening, materialitet och makt: en introduktion till diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Närvänen, Anna-Liisa.(1994). *Temporalitet och social ordning*. Linköping: Tema universitet
- Olofsson, Per-Olof & Sjöström, Bengt. (1993). *Existens och sociala relationer – skiss till en existentiell socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur
- Shlytter, Astrid & Linell, Hanna.(2008). *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: en studie av ombändertagna flickor*. Stockholm: FOU
- Schlytter, Astrid.(2004). *Rätten att själv få välja*. Lund: Studentlitteratur
- Surber, Jere Paul. (1998). *Culture and Critique. An Introduction to the Critical Discourses of Cultural Studies*. Boulder, Col.: Westview Press
- Säfström, Carl-Anders & Östman Leif. (1999). *Textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Thörn, Mikael & Marita Lager. (2005). *Socialtjänsten i Lärejdalen arbete med unga flickor och kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld – en handbok*: Göteborg Stad
- Winther Jørgensen, Marianne. & Phillips, Louise. (2003). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Åhlund, Aleksandra.(1997). *Multikultningdom: kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur

7.2 Källhänvisning

- Länsstyrelsen Östergötland. *Om våld i hederns namn*
 Länsstyrelserapport 2002: 13
 Länsstyrelserapport 2002: 23
 Länsstyrelserapport 2002: 4

7.3 Elektroniska källor

- www.codex.vr.se
www.manskligarattigheter.gov.se

7.4 Artiklar

- Meetoo, Veena & Heidi Safia Mirza. (2007). “There is nothing ‘honourable’ about honour killings” in *Gender, violence and the limits of multiculturalism*. University of London: Women Studies International Forum

Skolverket. (2006). *Hedervärt - att arbeta med ungdomar om heder*. Stockholm

8. Bilagor

8.1 Intervjuguide

Förflutet - Vem var jag?

Huvudfråga: Kan du berätta om din familj och uppväxt?

Hur ser din familj ut? Mamma, Pappa? Hur många syskon har du? Annan släkt?

Född i Sverige, om inte hur länge har du bott här? Varför flyttade din familj till Sverige? Religion?

Vad gör dina föräldrar, jobbar, arbetslösa, sjukskrivna? Hur har dina föräldrar/syskon trivts i Sverige?

Hur trivdes du i skolan? Fick du vara med på alla lektioner, klassresor/ andra begränsningar?

Hade du många kompisar i skolan, berätta?

Hur var det för dina syskon i skolan? Samma regler som för dig?

Vem var det som bestämde hemma? Fick du hjälpa till mycket hemma? Hur var det för dina syskon? Vad hade du för ansvar? Hur kändes det?

Hur ser man på kvinnan/mannen i din kultur?

Hur viktig är familjen i din kultur? Tror du att denna syn är annorlunda mot hur man ser på familjen i den svenska kulturen? På vilket sätt. Vad är bra/dåligt med din kultur respektive den svenska kulturen?

Vad gjorde du på din fritid? Hade du någon? Fick du gå ut och träffa kompisar?

Brytningspunkt

Huvudfråga: Varför lever du gömd? Kan du berätta lite om när du bestämde dig för att bryta upp från din familj/man?

Hur gick det till? När bestämde du dig för att bryta upp från familjen/mannen? Av vilken anledning? Vet du hur din familj reagerat efter brytningen? Mannen?

Vem hjälpte dig? Hur fick du förtroende för den/de personer som hjälpte dig?

Hur tänkte/kände du tiden efter separationen?

Har du någonsin återvänt hem? Har du någonsin funderat på att återvända hem? Vad händer om du återvänder?

Nutid - Vem är jag i dag?

Huvudfråga: Kan du berätta lite om ditt liv idag?

Hur ser ditt liv ut just nu? Studerar du, jobbar, arbetslös, sjukskriven?

Vad har du för intressen? Vad gör du på din fritid?

Vilka umgås du med?

Har du kontakt med någon familjemedlem? Vem i så fall?

Hur har din bakgrund påverkat vem du är idag?

Hur har nya kontakter eller möten med nya människor påverkat dig som person?

Har du kontakt med terapeut/kurator? Hur fungerar detta i så fall?

Hur mår du/Hur ser du på dig själv i dag (sorg, skuld känslor, hjälplöshet, förnedring, accepterande, förståelse, isolering, trygghet)?

Hur ser du på din familj idag (Pappa, mamma, syskon?)

Framtidsutsikter - Vem kan jag bli?

Huvudfråga: Hur ser du på framtiden?

(Förhoppningar eller hopplöshet?)

Hur tror du att du mår/ser på dig själv om några år?

Vad hoppas du att du gör om 5 år?

Var bor du? Jobbar med? Vilka umgås du med?

Vad krävs för att du ska uppnå detta? Vad kan du själv göra?

Vad behöver du för stöd i detta?

Vad är din högsta önskan?

Bemötande

Vilken hjälp har du fått från polis, socialtjänst, kvinnojourer etcetera?

Hur upplevde du hjälpen, tog de dig på allvar?

Känner du att du kan lita på dem om du behöver ytterligare hjälp?

Till vem vänder du dig om du behöver hjälp fler gånger?

Vad fungerade bra och vad hade kunnat fungera bättre?

8.2 Etiskt protokoll

Före intervjun

Informera om vetenskapsrådets etiska riktlinjer och de fyra huvudpunkterna. Det vill säga upplysa informanterna om studiens syfte, vad det innebär att vara delaktig i studien, att deras ord enbart kommer att användas i denna studie. Informanterna får därefter godkänna sitt deltagande. Jag kommer också underrätta om deras rätt att avbryta sitt deltagande när de önskar.

Under intervjun

Lyhördhet för hur de mår, avsluta om de mår dåligt.

Informanten får bestämma vad hon vill prata om och inte

Efter intervjun

Sitta kvar efteråt en stund och prata, fråga hur de mår. Finns det något de undrar över eller känner att de vill prata vidare om utan bandspelare.

Vem kontaktar man om man mår dåligt? Se till att det finns en kontaktperson som vi kan ringa efter intervjun ifall det skulle behövas.

Uppföljning. Jag eller kontaktpersonen hör av mig senare samma dag för att se hur informanten mår.

Om jag själv tar illa vid mig av intervjuerna vänder jag mig till min handledare Anita Andersson.

Materialhantering

Inga personuppgifter eller övrig personlig information kommer att transkriberas

Sudda personuppgifter/information på banden

Kommer inte att skicka personuppgifter/information eller transkribering via e - post

Radera banden när uppsatsen är färdig och examinerad